

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İçtihat Rehberi

Mahkeme İçtihadında Avrupa
Birliği Hukuku

31 Ağustos 2024 tarihinde güncellenmiştir.

Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır.
Mahkeme açısından bağlayıcılığı yoktur.

Bu raporun tamamını ya da bir kısmını basılı veya elektronik (web) yayın Şeklinde tercüme etmek ve/veya çoğaltmak isteyen yayıncıların veya kuruluşların, izin koşullarını öğrenmek için <https://app.echr.coe.int/Contact/EchrContactForm/French/41> bir tercümenin çoğaltılması veya yeniden yayımlanması talebine yönelik iletiŐim formunu doldurmaları gerekmektedir.

Tercüme süreçleri devam eden İctihat Rehberleri hakkında her türlü bilgi için [devam etmekte olan çeviriler](#) listesine başvurunuz.

Bu Rehberin orijinal metni Fransızcadır. Rehber, düzenli olarak güncellenmektedir. Mevcut güncelleme 31 Ağustos 2024 tarihinde tamamlanmıştır. Bazı Őekli düzeltilmelere tabi tutulabilir.

İctihat rehberleri, <https://ks.echr.coe.int> adresinden indirilebilir. Yayınlarla ilgili her türlü yeni bilgi için, Mahkemenin Twitter hesabına takip ediniz: https://twitter.com/ECHR_CEDH.

Bu tercüme, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının sorumluluğu altındadır.

© Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2025

İçindekiler Tablosu

Okuyucunun Notlar	5
Giriş	6
I. Mahkeme Tarafından Avrupa Birliği Hukukuna İlişkin Tedbirlerle İlgili Olarak Yapılan İncelemenin Kapsamı	6
A. Mahkemenin, Avrupa Birliği, Eylemleri ve Kurumları Aleyhine Yapılan Bir Başvuruyu İnceleme Yetkisinin Bulunmaması	7
B. AB'nin Birincil Hukuku ile İlgili Devletlerin Sorumluluğu.....	7
C. AB Hukukunu Uygulayan Ulusal Tedbirlerin İncelenmesi: Eşdeğer Koruma Karinesi	8
1. İlke	8
2. Uygulama Koşulları	9
a. Yerel Makamların Takdir Yetkisinin Olmaması.....	9
b. AB Hukuku ile Öngörülen Denetleme Mekanizmasının Potansiyelinin Tamamının Kullanılması	10
3. Davanın Koşullarında Korumanın Açıkça Yetersiz Olmaması	11
4. Eşdeğer Koruma Karinesinin Uygulanmasının Neticesi	11
D. Eşdeğer Koruma Karinesinin Yokluğunda AB Hukukunu Uygulayan Ulusal Tedbirlerin İncelenmesi	12
E. Ulusal Tedbirlerin Avrupa Birliği Hukukuyla Uygunluğunun İncelenmesi ve Avrupa Birliği Hukukunun Yorumlanması	12
F. Mahkemenin Avrupa Birliği Hukukunu Uygulayan Ulusal Tedbirleri İncelemesine İlişkin Örnekler	12
1. Sığınmacıların Bir AB Üye Devletinden Diğerine Geri Gönderilmesi	13
2. Karşılıklı Tanıma Mekanizmaları: AB Üye Devletleri Arasında Hukuki ve Cezai Konularda Adli İşbirliği	13
a. Avrupa Birliği Bünyesinde Verilen Bir Kararın Tenfizi	13
b. Avrupa Tutuklama Müzekkeresi	14
c. Çocukların Velayeti ve Bir Ebeveyn tarafından Kanuna Aykırı Olarak Uzaklaştırılmaları	17
3. Avukatların Mesleki Gizliliği.....	17
4. Bazı Ticari Faaliyetlerin Yasaklanması	18
5. Taşınır Mala El Konulması.....	18
II. ABAD Önündeki Başvurular ile Sözleşme Arasındaki Etkileşim	19
A. Kabul Edilebilirlik Meseleleri	19
1. ABAD'a Başvuruda Bulunma ve İç Hukuk Yollarının Tüketilmesi.....	19
2. Derdestlik	19
B. Bir Meselenin Ön Karar İçin ABAD'a Gönderilmesinin Reddine İlişkin Gerekçe Gösterme Yükümlülüğu....	20
C. Ön Karar İçin ABAD'a Yapılan Başvuru Sonrasında İç Hukuktaki Yargılamanın Makul Süresinin Değerlendirilmesi.....	21
D. ABAD'ın, Tarafların, Hukuk Sözcüsünün Görüşlerine Yanıt Vermesini Kabul Etmemesi	22
E. ABAD ile Ulusal Mahkemeler Arasındaki Hukuki Diyaloğun Öneminin Kabul Edilmesi	22
II. Mahkeme İctihadında Avrupa Birliği Hukukuna Yapılan Atıflar	23
A. Genel Değerlendirmeler	23
B. İltica ve Göç.....	24
C. Adil Yargılanma ve Etkili Başvuru	27
1. Sözleşme'nin 6. Maddesinin Uygulama Alanı.....	27
2. Mahkemeye Erişim Hakkı	28
3. Yargılamanın Adilliği	28
4. Savunma Hakkı	29
D. Özel Hayat ve Aile Hayatı ile Yazışmanın Korunması	30
1. Özel Hayat ve Verilerin Korunması	30
2. Aile Hayatı	31
E. İfade Özgürlüğu.....	31
F. Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğu	32
G. Eşit Muamele ve Ayrımcılık Yasağı	33

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İctihat Rehberi
Mahkeme İctihadında Avrupa Birliği Hukuku

H.	Mülkiyete Saygı Hakkı	34
I.	Avrupa Parlamentosu Seçimleri.....	36
K.	Diğer Konular	38
Atıf Yapılan Davaların Listesi		40

Okuyucunun Notlar

Bu Rehber, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Bundan böyle “Mahkeme”, “Avrupa Mahkemesi” veya “Strazburg Mahkemesi” olarak anılacaktır.) tarafından yayımlanan ve hukuk uygulayıcılarını Mahkemenin önemli karar ve hükümleri hakkında bilgilendirme amacı taşıyan *İctihat Rehberleri* serisinin bir parçasıdır. Mevcut durumda, bu rehber, Mahkemenin, Avrupa Birliği hukukuna ilişkin icthadını analiz etmekte ve özetlemektedir. Rehber, sistematik olarak atıfta bulunduğu her bir madde için hazırlanan icthad rehberleri ile paralel okunmalıdır.

Atıfta bulunulan icthadlar, ilke kararları, önemli ve/veya yakın zaman önce verilmiş* kararlar arasından seçilmiştir.

Mahkemenin vermiş olduğu karar ve hükümlerde, yalnızca kendisine başvuru davalara incelenmez, aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (Bundan sonra metinde “Sözleşme” veya “Avrupa Sözleşmesi” olarak anılacaktır.) normları açıklanmaya, korunmaya ve geliştirilmeye çalışılır; yine bu kararlar Devletler tarafından Sözleşmeci Taraf sıfatıyla verdikleri taahhütlere riayet edilmesine katkıda bulunur (*İrlanda/Birleşik Krallık*, 1978, § 154, daha yakın zamanda [BD], *Jeronovičs/Letonya*, 2016, § 109).

Sözleşme ile oluşturulan sistem böylelikle insan haklarının korunmasına ilişkin normları yükselterek ve bu alandaki icthadları Sözleşme’ye Taraf Devletlerin toplumlarının tamamını kapsayacak şekilde genişleterek, kamu düzenine dâhil olan konuları, genel menfaat içerisinde inceleme amacını taşır (*Konstantin Markine/Rusya*[BD], 2012, § 89).

Nitekim Mahkeme, insan hakları alanında “Avrupa kamu düzeninin anayasal aracı olarak” Sözleşme’nin rolünün altını çizmiştir (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, § 156 ve daha yakın zamanda, *N.D. ve N.T./İspanya* [BD], 2020, § 110).

Sözleşme’ye Ek 15 No.lu Protokol, yakın zaman önce Sözleşme’nin önsözünde ikincillik ilkesine yer vermiştir. Bu ilke uyarınca, “İnsan haklarının korunması sorumluluğu Taraf Devletler ve Mahkeme arasında paylaşılır” ve ulusal makamlar ve mahkemeler iç hukuku, Sözleşme ve Protokollerinde tanımlanan hak ve özgürlükleri tam olarak tanıyacak şekilde yorumlamalı ve uygulamalıdır (*Grzeğa/Polonya*, [BD], § 324).

* Bu rehberin elektronik versiyonunda atıfta bulunulan davaların bağlantıları, Mahkeme tarafından verilen karar ve hükümlerin yanı sıra gerektiği takdirde, Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun (“Komisyon”) karar ve raporlarının İngilizce veya Fransızca (Mahkemenin iki resmi dili) metinlerine yönlendirmektedir. Davanın isminden sonra belirli bir ibare kullanılmadığı sürece, atıfta bulunulan karar, Mahkemenin Dairelerinden biri tarafından esas hakkında verilen bir karardır. Kararlarda kullanılan “(k.k.)” ibaresi, Mahkemenin kabul edilebilirlik hakkında verdiği bir kararı; “[BD]” ibaresi ise davanın Büyük Daire tarafından incelendiğini ifade etmektedir. Bu Rehberin yayımlandığı tarihte kesinleşmemiş olan Daire kararları, yıldız (*) işaretiyle belirtilmektedir.

Giriş

1. Bu Rehber, Mahkemenin, Avrupa Birliği hukukuna ilişkin ictihatları için bir referans aracı olarak tasarlanmıştır. Bu bağlamda Mahkemenin önüne gelen farklı hukuki meselelere tekabül eden üç bölüme ayrılmaktadır. İlgili ictihadi yeniden ortaya koymak veya yorumlamaktan ziyade, ona atıfta bulunmaktadır. Özellikle, mümkün olduğunda, uygulanabilir ilkelerin özetlendiği yakın tarihli karar ve hükümlere atıfta bulunmaktadır.
2. Sözleşmeye taraf olan Devletlerin yirmi yedisi aynı zamanda, bazı yetkileri devrettikleri uluslararası bir örgüt olan Avrupa Birliđi¹ üyesidir. Avrupa Birliği, Sözleşme'ye taraf değildir. Bu nedenle, kurumları tarafından kabul edilen norm ve tedbirlere Mahkeme önünde itiraz edilemez. Ancak Mahkemeye sürekli olarak, Avrupa Birliği'nin eylemlerine veya Birlik hukukunun uygulanmasında alınan ulusal tedbirlere doğrudan veya dolaylı olarak itiraz eden başvurular yapılmaktadır.
3. Dolayısıyla bu Rehber, Mahkemenin bu tür başvuruları nasıl ele aldığı açıklamayı amaçlamaktadır (Bölüm 1). Ayrıca, Avrupa Birliği Adalet Divanı ("ABAD") önündeki başvurularla ilgili olarak Mahkemenin kendisine yöneltilen sorulara verdiği yanıtları incelemekte (Bölüm 2) ve daha genel olarak, Mahkemenin, gerekçesinde Avrupa Birliği hukukuna atıfta bulunduğu konu ve davaları ortaya koymaktadır (Bölüm 3).

I. Mahkeme Tarafından Avrupa Birliği Hukukuna İlişkin Tedbirlerle İlgili Olarak Yapılan İncelemenin Kapsamı

Sözleşme'nin 1. Maddesi

"Yüksek Sözleşmeciler kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, (...) Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlarlar."

Sözleşme'nin 35. Maddesi

"(...)

3. Aşağıdaki hallerde Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları kabul edilemez bulur:

a) Başvurunun konu bakımından Sözleşme veya Protokollerinin hükümleriyle bağdaşmaması, (...);

4. Mahkeme bu maddeye göre kabul edilemez bulduğu tüm başvuruları reddeder. Mahkeme, yargılamanın her aşamasında bu yönde karar verebilir."

¹ Lizbon Antlaşması'nın 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmesinden önce, Avrupa Toplulukları (AT) ile ilgiliydi. O dönemde Topluluk hukuku ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD) söz konusuydu. Bundan böyle Avrupa Birliği (AB), Avrupa Birliği hukuku ve Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) söz konusudur. Lizbon Antlaşması'ndan önceki davalara atıfta bulunulsa bile, okuma kolaylığı açısından, bu Kılavuzda sadece güncel terminoloji kullanılmaktadır.

A. Mahkemenin, Avrupa Birliği, Eylemleri ve Kurumları Aleyhine Yapılan Bir Başvuruyu İnceleme Yetkisinin Bulunmaması

4. [Kabul Edilebilirlik Rehberi](#), Mahkemenin *kişi bakımından (ratione personae)* yetkisine ilişkin ilkeleri, özellikle de Taraf Devletlerin uluslararası bir örgüte üyeliklerinden kaynaklanan eylem veya ihmallerinden dolayı olası sorumluluklarına ilişkin ilkeleri ortaya koymaktadır.

5. Bu ilkeler uyarınca, Avrupa Birliği, Sözleşme'ye taraf olmadığı için, kendi organları önünde yürütülen yargılamalardan veya bu organlar tarafından verilen kararlardan dolayı Sözleşme bağlamında sorumlu tutulamaz ([Confédération française démocratique du travail /Avrupa Toplulukları](#), Komisyon Kararı, 1978; [M.& Co./Federal Almanya Cumhuriyeti](#), Komisyon Kararı, 1990; [Matthews/Birleşik Krallık](#), [BD], 1999, § 32). Bu nedenle, doğrudan Avrupa Birliği ve kurumlarına karşı yapılan başvurular, Sözleşme ile *kişi bakımından (ratione personae)* uyumsuzluk gerekçesiyle kabul edilemez olarak açıklanmıştır ([Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. c./Hollanda](#) (k.k.), 2009; [Lechouritou ve diğerleri/Almanya ve Avrupa Birliğine üye diğer 26 Devlet](#) (k.k.) [komite], 2012).

6. Benzer şekilde, bir Avrupa Komisyonu çalışanının görevden alınmasından kaynaklanan Sözleşme'nin iddia edilen ihlalleriyle ilgili olarak Mahkeme, başvuranın, Sözleşme'nin 1. maddesi anlamında davalı Devletlerin yargı yetkisine girmediği kanaatine varmıştır. Mahkeme, başvuran ile Avrupa Komisyonu arasındaki ihtilafı yalnızca AB organlarının ilgilenmesi gerektiğini, söz konusu Devletlerden herhangi birinin hiçbir zaman bu davaya doğrudan veya dolaylı olarak müdahil olmadığını ve bu Devletlerin veya bu Devletlerin yetkili makamlarının hiçbir eylem veya ihmalinin Sözleşme bakımından sorumluluk doğuracak nitelikte olmadığını kaydetmiştir. Mahkeme, iddia edilen Sözleşme ihlallerinin davalı Devletlere yüklenemeyeceği sonucuna varmış ve başvurunun *kişi bakımından (ratione personae)* Sözleşme hükümleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir ([Connolly/Avrupa Birliğine üye 15 Devlet](#) (k.k.), 2008; bk. aynı zamanda, [La société Etablissement Biret ve CIE S.A./Avrupa Birliğine üye 15 Devlet](#) (k.k.), 2008; [Andreassen/Birleşik Krallık ve Avrupa Birliğine üye diğer 26 Devlet](#) (k.k.) [komite], 2015, §§ 71-72).

7. [Segi ve Gestoras Pro-Amnistía /Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, İspanya, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, Birleşik Krallık ve İsveç](#) davasında, (k.k.), 2002, iki dernek ve sözcüleri, Avrupa Birliği Konseyi tarafından terörle mücadele konusunda kabul edilen iki ortak tutumdan şikâyetçi olmuşlardır. Mahkeme, başvuranların, Sözleşme'nin 34. maddesi anlamında Sözleşme'nin ihlal edilmesinden dolayı mağdur sıfatına haiz olmadıkları değerlendirmesinde bulunarak başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Nitekim Mahkeme, ihtilaf konusu ilk ortak tutumun üye devletlerde doğrudan uygulanabilir olmadığı ve özellikle herhangi bir örgüt veya kişiden söz etmediği için bireylere karşı herhangi bir cezai veya idari işlem için doğrudan bir temel oluşturamayacağı kanaatine varmıştır. Başvuranlar tarafından itiraz edilen ikinci ortak tutumla ilgili olarak, Mahkeme, bu tutumun sadece üye devletlere işbirliği yükümlülüğü getirdiğini ve bireylere hitap etmediğini veya bireyleri doğrudan etkilemediğini tespit etmiştir. Mahkemeye göre, söz konusu ortak tutumda "terör eylemlerine karışan gruplar veya kurumlar" olarak düzenlenen listede yer alması, Sözleşme'nin uygulanmasını haklı göstermek için çok zayıf bir bağlantı teşkil etmektedir.

B. AB'nin Birincil Hukuku ile İlgili Devletlerin Sorumluluğu

8. Devletler ilke olarak, Avrupa Birliği'nin birincil hukukundan sorumlu olmaya devam ederler ([Matthews/Birleşik Krallık](#), [BD], 1999, § 33).

9. Bu dava, Cebelitarık'ta ikamet eden başvuranın 1994 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanabilmek için seçmen kütüğüne kaydolmasının olanaksız olmasıyla ilgilidir. Mahkeme, Avrupa Parlamentosu temsilcilerinin doğrudan genel oyla seçilmesi kararı alındığında, Birleşik Krallık'ın bu hükmü sadece Birleşik Krallık'ta uygulayacağını ve dolayısıyla Cebelitarık'ta uygulamayacağını belirtildiğini kaydetmiştir. Ancak Mahkemeye göre, Maastricht Antlaşması'nda Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerinin genişletilmesiyle birlikte, Birleşik Krallık'ın, Cebelitarık'ta serbest seçim

hakının güvence altına alınması için mevzuatlarını değiştirmesi gerekirdi. Birleşik Krallık, Maastricht Antlaşması'na özgürce taraf olmuştur. Dolayısıyla, bu Antlaşma'nın diğer taraflarıyla birlikte, Sözleşme bağlamında, Antlaşma'nın sonuçlarından *konu bakımından (rationae materiae)* sorumludur.

C. AB Hukukunu Uygulayan Ulusal Tedbirlerin İncelenmesi: Eşdeğer Koruma Karinesi

10. AB hukukunu uygulamaları konusunda Üye Devletlere karşı yapılan başvurular ilke olarak Sözleşme ile *kişi bakımından (ratione personae)* bağdaşmaz değildir (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, § 137; *Michaud/Fransa*, 2012, § 102; *Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 101).

1. İlke

11. Sözleşme, Sözleşmeciler Tarafının, belirli faaliyet alanlarında işbirliği amacıyla, egemenlik yetkilerini, uluslararası bir örgüte devretmelerini yasaklamamakla birlikte, Taraf Devletler, uluslararası yasal yükümlülüklerine uyma ihtiyacından kaynaklananlar da dâhil olmak üzere, organlarının tüm eylem ve ihmallerinden Sözleşme'nin 1. maddesi uyarınca sorumlu olmaya devam ederler (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, § 153).

12. Ancak, bu tür yasal yükümlülükler gereğince alınan bir Devlet tedbiri, söz konusu örgütün temel haklara en azından Sözleşme tarafından sağlanan korumaya eşdeğer bir koruma sağladığının sabit olması halinde haklı kabul edilmelidir. Mahkeme "eşdeğer" ile "karşılaştırılabilir" ifadesini kastetmektedir (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, § 155; bk. aynı zamanda, bu kavramın kökeni için, *M. & Co./Federal Almanya Cumhuriyeti*, Komisyon kararı, 1990). Böyle bir "eşdeğer koruma" tespiti, temel hakların korunmasında herhangi bir ilgili değişiklik ışığında yeniden incelenebilmelidir (*Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 101).

13. Örgüt benzer bir eşdeğer koruma sağlaması halinde, bir Devletin yalnızca örgüte üye olmasından kaynaklanan yasal yükümlülükleri yerine getirmesi durumunda Sözleşme'nin gerekliliklerine riayet ettiğini düşünmek için nedenler vardır. Ancak böyle bir karine, Sözleşme tarafından güvence altına alınan hakların korunmasının açık bir yetersizlik nedeniyle zarar görmesi durumunda, belirli bir dava kapsamında çürütülebilir (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, § 156).

14. Bu eşdeğer koruma karinesi, özellikle bir taraf Devletin, egemenliğinin bir kısmını devrettiği uluslararası bir örgüte üye olmasından kaynaklanan yasal yükümlülüklerini, bu üyelikten ileri gelen eylemlerini veya ihmallerini Sözleşme bakımından haklı göstermek için ileri sürmek zorunda kaldığında bir ikileme karşı karşıya kalmasını önleme amacı taşımaktadır. Bu karine aynı zamanda, Mahkemenin, uluslararası işbirliğinin çıkarları adına, Sözleşme'nin 19. maddesi ile kendisine verilen, taraf Devletlerin Sözleşme kapsamındaki taahhütlere uyup uymadıklarına ilişkin denetiminin yoğunluğunu azaltabileceği durumları belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu hedeflerden, Mahkemenin bu düzenlemeyi ancak, saygı gösterilmesini sağladığı hak ve güvencelerin, kendisinin gerçekleştireceği denetimle karşılaştırılabilir bir denetimden yararlandığı ölçüde yapmaya hazır olduğu sonucuna varılmaktadır (*Michaud/Fransa*, 2012, § 104).

15. Dolayısıyla Mahkeme, Birliğin eski "birinci sütunu" kapsamında, Avrupa Birliği'nin hukuk düzeni tarafından sağlanan temel hakların korunmasının ilke olarak Sözleşme tarafından sağlanan korumaya eşdeğer olduğuna karar vermiştir. Bu sonuca ulaşırken Mahkeme, öncelikle, Avrupa Birliği'nin maddi güvenceler bakımından Sözleşme'nin sağladığı korumaya eşdeğer bir koruma sağladığını tespit etmiştir. Mahkeme bunu yaparken, özellikle Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nin 52. maddesinin 3. fıkrasının hükümlerini dikkate almıştır; bu hüküm uyarınca, Bildirge'deki haklar, Sözleşme tarafından güvence altına alınan haklara karşılık geldiği ölçüde, Birlik hukukunun daha kapsamlı bir koruma sağlama imkânına halel getirmeksizin, anlamları ve kapsamı aynıdır. Önündeki davada, Birlik hukuku tarafından sağlanan korumanın Sözleşme tarafından sağlanan korumaya eşdeğer olarak görüp göremeyeceğini tespit etmeye çağrılan Mahkeme, Bildirge'nin 52. maddesinin 3. fıkrasında belirtilen kurala uymaya özen göstermektedir (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda*

[BD], 2005, §§ 159-165; *Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, §§ 102-103). Bu muhakeme, ilgili dönemde Avrupa Birliği'nin diğeri iki sütünü kapsamına giren diğeri konulara da uygulanmıştır (bk. üçüncü sütun kapsamına giren Avrupa tutuklama müzekkeresi ile ilgili olarak, *Pirozzi/Belçika*, 2018, § 62). Avrupa Birliği hukuku ile karşılaştırıldığında, Mahkeme, Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) hukukunun, ilke olarak, eşdeğeri koruma karinesinden yararlanmadığına karar vermiştir (*Konkurrenten.no AS/Norveç* (k.k.), 2019, §§ 43-45); *Norwegian Confederation of Trade Unions (LO) and Norwegian Transport Workers' Union (NTF)/Norveç*, 2021, §§ 105-107).

İkinci olarak, Mahkeme, Avrupa Birliği hukukuyla öngörülen temel haklara uyulmasını denetleme mekanizmasının, potansiyellerinin tamamını geliştirebildiği durumlarda, Sözleşme'nin sağladığı korumayla karşılaştırılabilir bir koruma sağladığını kabul etmiştir. Bu noktada, bireylerin bu mahkeme önünde açık olan hukuk yollarına erişimleri, Sözleşme'nin 34. maddesi gereğince önünde açık olan hukuk yollarına erişimlerinden kesin olarak daha kısıtlı olsa da, ABAD'ın rolüne ve yetkilerine büyük önem vermiştir (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, §§ 160-165; *Michaud/Fransa*, 2012, §§ 106-11; *Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 104).

2. Uygulama Koşulları

16. AB hukuk düzeninde eşdeğeri koruma karinesinin uygulanması iki kümülatif koşula tabidir: Ulusal makamlar için herhangi bir manevra alanının bulunmaması ve Avrupa Birliği hukuku tarafından öngörülen denetleme mekanizmasının potansiyelinin tamamının kullanılması (*Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 105).

a. Yerel Makamların Takdir Yetkisinin Olmaması

17. Sözleşme tarafından korunan bir hakkın iddia edilen ihlali, davalı Devlete yüklenen ve yerine getirilmesi hususunda ulusal makamların ne takdir yetkisine ne de manevra alanına sahip olduğu uluslararası bir hukuki yükümlülüğünden kaynaklanmalıdır (*Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 105).

18. İlgili makam veya mahkemenin takdir yetkisine sahip olup olmadığı davanın koşullarına bağlıdır ve Mahkeme tarafından her bir dava bazında değerlendirilmelidir.

19. *Bir Yönetmeliğin Uygulanması*. Ulusal makamın bir yönetmeliğe uymak zorunda olduğu durumlarda, Mahkeme bir yönetmeliğin genel bir kapsama sahip olduğunu ve tüm unsurlarıyla bağlayıcı olduğunu kaydetmiştir. Doğrudan uygulanabilir olduğundan, herhangi bir uygulama metni gerekli değildir (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, § 145). Buna göre, Mahkeme, Yüksek Mahkemenin ihtilaf konusu yönetmeliğin yorumlanmasıyla ilgili ABAD'a ön karar başvurusu yöneltmesi gerektiğini, ABAD'ın kararının, Yüksek Mahkeme için bağlayıcı olduğunu ve iç hukuktaki yargılamanın merkezinde yer alan sorunu çözdüğünü tespit etmiştir. Mahkeme, mülkiyet hakkının ihlalinin, ulusal makamların, AB hukuku veyahut iç hukuk bağlamında olsun, herhangi bir takdir yetkisini kullanmasından kaynaklanmadığı fakat daha ziyade Devletin, AB hukuku kapsamındaki yasal yükümlülüklerine uyup uymadığının değerlendirilmesinden kaynaklandığı sonucuna varmıştır (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, §§ 147-148; ayrıca bk. bir çocuğun kanuna aykırı nakli bağlamında, *Povse/Avusturya* (k.k.), 2013, § 79 ve başka bir Avrupa Birliği Üye Devletinde verilen bir kararın tenfizi ile ilgili olarak, *Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, §§ 106-107).

20. Buna karşın, *M.S.S./Belçika ve Yunanistan* [BD], 2011, §§ 339-340, davasında Mahkeme, karinenin uygulanması için ilk koşulun yerine getirilmediği kanaatine varmıştır; zira Dublin Yönetmeliği, egemenlik hükmü olarak adlandırılan hüküm gereğince, Belçika makamlarının, varış ülkesinin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmediğini düşünmeleri halinde başvuruları transfer etmekten kaçınmalarına imkan vermiştir (aynı anlamda, *Tarakhel/İsviçre*² [BD], 2014, § 90)

21. *Bir Direktifin Uygulanması*. İhtilaf konusu tedbirin, ulaşılabilecek sonuç bakımından Üye Devletler üzerinde bağlayıcı olan ancak araç ve şekil seçimini onlara bırakan bir direktifin uygulanmaya

² İsviçre, Avrupa Birliği'ne üye bir devlet değildir. Ancak, Avrupa Birliği ile imzaladığı bir ortaklık anlaşması gereğince Dublin Yönetmeliği de dâhil olmak üzere AB hukukunun bazı belgeleriyle bağlıdır (*Tarakhel/İsviçre* [BD], 2014, § 88)

konulması amacıyla kabul edildiği durumlarda, yetkili makamın manevra alanı sorunu daha da fazla ortaya çıkmaktadır (*Michaud/Fransa*, 2012, § 113). Ancak bu davada Mahkeme, Avrupa Birliği üyeliğinden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirirken davalı Devlete bırakılan olası manevra alanının, eşdeğer koruma karinesinin uygulanmasını engelleyip engellemediği konusunda bir karar vermemiştir (*ibid.*). Buna karşın, *Ilias ve Ahmed/Macaristan* [BD], 2019, §§ 95-97 davasında, Mahkeme, Avrupa Ortak Sığınma Sistemini oluşturan direktiflerin, davalı Devletin yetkili makamlarının, başvurularla ilgili olarak yaptıkları gibi hareket etmelerini gerektirmediği kanaatine varmıştır. Ulusal makamlar, Avrupa Birliği hukuku tarafından kendilerine verilen takdir yetkisini kullanmışlardır; bu nedenle eşdeğer koruma karinesi mevcut davada uygulanabilir değildir.

22. *Bir Çerçeve Kararının Uygulanması*. *Bivolaru ve Moldovan/Fransa*, 2021, § 114, kararında, Avrupa tutuklama müzekkeresine ilişkin çerçeve kararın uygulanmasıyla ilgili olarak, Mahkeme, infazı gerçekleştiren adli makamın, Avrupa tutuklama müzekkeresinin uygulanmasını sağlama veya reddetme konusunda özerk bir manevra alanına sahip olduğunun kabul edilemeyeceği kanaatine varmıştır; olguları ve koşulları ve bunlara bağlanacak hukuki sonuçları değerlendirme yetkisi, ABAD içtihadıyla kesin bir şekilde tanımlanan çerçevede ve Avrupa Birliği hukukuna tam olarak uyacak şekilde yasal bir yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak amacıyla kullanıldığı sürece özerk bir manevra alanına sahiptir (bk. aynı zamanda, *Pirozzi/Belçika*, 2018, § 62).

23. *ABAD Kararının Uygulanması*. Ulusal makamın, yükümlülüğün yerine getirilmemesine ilişkin bir dava kapsamında verilen bir ABAD kararının yanı sıra bir direktife uymak zorunda olduğu bir davada, Mahkeme, ABAD kararına uyma yükümlülüğünün bu amaçla uygulanacak yöntemlerle değil de yalnızca ulaşılabilecek sonuçla ilgili olduğu ve ulusal makamların alınacak tedbirler konusunda Avrupa Komisyonu ile belirli bir müzakere marjına sahip olduğu tespitinde bulunmuştur. Bundan dolayı, eşdeğer koruma karinesi uygulanmamıştır (*O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd/İrlanda*, 2018, § 112). Ancak Mahkeme, yükümlülüğün yerine getirilmemesine ilişkin bir dava kapsamında verilen bir kararın, diğer durumlarda, ilgili Üye Devlete herhangi bir manevra alanı bırakmamış olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususunu açık bıraktığını belirtmektedir (*ibid.*).

b. AB Hukuku ile Öngörülen Denetleme Mekanizmasının Potansiyelinin Tamamının Kullanılması

24. Eşdeğer koruma karinesinin uygulanabilmesi için, AB hukukuyla öngörülen temel hakların denetleme mekanizmasının potansiyelinin tamamının da kullanılmış olması gerekmektedir (*Michaud/Fransa*, 2012, § 115; *Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 105).

25. Mahkeme, ulusal mahkemelerin söz konusu davada ön karar için Avrupa Birliği Adalet Divanına başvurduğu durumlarda bu koşulun yerine getirildiği kanaatine varmıştır (*Povse/Avusturya* (k.k.), 2013, §§ 81 ve 83) veya benzer bir meseleyle ilgili başka bir davada (*Willems/Hollanda* (k.k.), 2021, §§ 33-34).

26. Bu koşul, aşırı şekilcilik olmadan ve söz konusu denetim mekanizmasının kendine özgü özellikleri dikkate alınarak uygulanmalıdır. Bu karinenin uygulanmasını, temel hakların Birlik hukuku tarafından korunmasına ilişkin gerçek ve ciddi herhangi bir sorunun ortaya çıkmayacağı veya ABAD'ın uygulanabilir Birlik hukuku hükümlerine verilmesi gereken -temel haklarla tutarlı- yorumu hâlihazırda açık olarak belirtmiş olduğu davalar da dâhil olmak üzere, ulusal mahkemenin istisnasız tüm durumlarda ABAD'a başvurması gerektiği koşuluna bağlı kılmak uygun değildir (*Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 109).

27. Mahkeme, Birlik hukuku tarafından öngörülen denetim mekanizmalarının potansiyellerinin tamamını kullanıp kullanmadığını her davanın kendine özgü koşullarına dayanarak değerlendirmektedir (*Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 111). Bu denetim, ön karar başvurusunda bulunmayı reddetmenin tek başına Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasının ihlalinin teşkil edip etmediğini belirlemek için yaptığı denetimden farklıdır (*ibid.* § 110; bu soruyla ilgili olarak bk. aşağıdaki II.B. Bölümü).

28. Bu nedenle Mahkeme, başvuranın, ABAD'a bir öncelikli sorun yöneltmesini talep etmediği ve ilgili Avrupa Yönetmeliğinin yorumlanması ve temel haklarla uyumluluğuyla bağlantılı herhangi bir spesifik

husus ileri sürmediği, dolayısıyla konunun bir ön karar için ABAD'a iletilmesine gerek olmadığı durumlarda koşulun karşılandığına karar vermiştir (*Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 111). Benzer şekilde, ilgili çerçeve kararın yorumlanmasıyla veya temel haklarla uyumluluğuyla bağlantılı herhangi ciddi bir sorunun ortaya çıkmadığı bir davada bu koşul karşılanmış olarak değerlendirilmiştir (*Bivolaru ve Moldovan/Fransa*, 2021, § 115).

29. Buna karşın, bu koşul, Sözleşme tarafından korunan haklarla ilgili sorunun ABAD tarafından daha önce incelenmemiş olmasına rağmen, yüksek mahkemenin ön karar için ABAD'a başvurmamayı tercih ettiği (*Michaud/Fransa*, 2012, § 115) veya temel hakların AB hukuku tarafından korunmasıyla ilgili gerçek ve ciddi bir sorunun ortaya çıktığı durumlarda (*Bivolaru ve Moldovan/Fransa*, 2021, § 131) bu koşul yerine getirilmiş sayılmaz.

3. Davanın Koşullarında Korumanın Açıkça Yetersiz Olmaması

30. Eşdeğer koruma karinesi bir kez oluşturulduktan sonra, belirli bir dava kapsamında Sözleşme ile güvence altına alınan hakların korunmasının açık bir yetersizlik nedeniyle zarar görmesi halinde bu karine çürütülebilir (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, § 156).

31. *Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, §§ 121-122, kararında Mahkeme, Letonya Yüksek Mahkemesinin, hem Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasının hem de mevcut davada uygulanabilir olan AB Tüzüğü'nün gerektirdiği üzere, başvuranın gerçekten de bir hukuk yoluna sahip olup olmadığını incelemeyeceğini tespit etmiştir. Bu nedenle Mahkeme, Letonya Yüksek Mahkemesinin, ihtilaf konusu AB Tüzüğü'nün harfi harfine ve otomatik olarak uygulanmasını yansıtan tutumunun, teoride, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasıyla korunan savunma haklarının eşdeğer koruma karinesini çürütebilecek açık bir yetersizlik teşkil edebileceğini belirtmiştir. Ancak, bu eksiklik üzücü olsa da, Mahkemeye ibraz edilen bilgilerden etkili bir hukuk yolunun mevcut olduğu ve başvuranın bunu kullanmadığı göz önüne alındığında, söz konusu davanın özel koşullarında açık bir yetersizlik olmadığı kanaatine varmıştır.

32. Buna karşın, Romanya makamları tarafından çıkarılan bir Avrupa tutuklama müzekkeresinin Fransız makamları tarafından yerine getirilmesiyle ilgili olan *Bivolaru ve Moldovan/Fransa*, kararında, 2021, §§ 117-128, Mahkeme, ilk kez, Sözleşme tarafından güvence altına alınan hakların korunmasında açık bir yetersizlik tespit etmiştir³. Mahkeme, kendi içtihadının yanı sıra yetkililer tarafından ibraz edilen olgusal bilgileri derinlemesine analiz ettikten sonra, yetkili makamın, başvuranın Romanya'daki kötü tutukluluk koşulları nedeniyle Avrupa tutuklama müzekkeresi uyarınca Romanya makamlarına teslim edilmesi halinde Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı bir muameleye maruz kalacağı yönünde gerçek bir riskin varlığını tanımlamak için yeterince sağlam bir olgusal temele sahip olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur. Dolayısıyla Mahkeme, eşdeğer koruma karinesini çürütmüş ve Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

4. Eşdeğer Koruma Karinesinin Uygulanmasının Neticesi

33. Mahkeme, eşdeğer koruma karinesinin geçerli olduğunu ve mevcut davanın koşullarında Sözleşme ile güvence altına alınan hakların korunmasında açık bir yetersizlik bulunmadığını tespit etmesi halinde daha fazla inceleme yapmaksızın Sözleşme'nin ihlal edilmediği sonucuna varmaktadır (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, § 166; *La société Etablissement Biret ve CIE S.A./Avrupa Birliğine Üye 15 Devlet* (k.k.), 2008; *Povse/Avusturya* (k.k.), 2013, §§ 87-89; *Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, §§ 125-127; *Willems/Hollanda* (k.k.), 2021, § 37).

³ Yine bir Avrupa tutuklama müzekkeresinin uygulanmasıyla ilgili olan *Pirozzi/Belçika*, 2018 davasında Mahkeme, davanın koşullarında açık bir koruma yetersizliği bulunmadığı sonucuna varmıştır (§§ 67-71).

D. Eşdeğer Koruma Karinesinin Yokluğunda AB Hukukunu Uygulayan Ulusal Tedbirlerin İncelenmesi

34. İhtilaf konusu fiillerin Devletin uluslararası hukuki yükümlülüklerinde bütünüyle yer almaması halinde, karine uygulanmaz ve Devlet, Sözleşme bakımından tamamen sorumlu olmaya devam eder (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, § 157; *M.S.S./Belçika ve Yunanistan* [BD], 2011, §§ 340 ve devamı; *Ilias ve Ahmed/Macaristan* [BD], 2019, ayrıca bk. örneğin, bir direktifin uygulanmasıyla ilgili, *Cantoni/Fransa*, § 97).

Aynı durum, AB hukukuyla öngörülen temel hakları denetleme mekanizmasının potansiyelinin tamamının kullanılmaması (*Michaud/Fransa*, 2012, § 116) veya davanın koşullarında hakların korunmasında açık bir yetersizlik olması (*Bivolaru ve Moldovan/Fransa*, 2021, § 126) nedeniyle eşdeğer koruma karinesinin geçerli olmadığı hallerde de geçerlidir.

35. Bunun yanı sıra, Mahkeme, Avrupa Birliği hukukunun uygulanmasından kaynaklanan bir hakkın ihlalini haklı göstermek için kamu yararı amacının varlığı konusunda karar vermeye çağrıldığında, ihtilaf konusu tedbirle izlenen kamu yararının, Devletin Avrupa Birliği'ne üye olmasından kaynaklanan yasal yükümlülüklerini yerine getirmesine bağlı olduğu kanaatinde. Burada, kayda değer ağırlıkta meşru bir menfaat söz konusudur (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, § 150; bk. aynı zamanda, *Coopérative des agriculteurs de la Mayenne et Coopérative laitière Maine-Anjou/Fransa* (k.k.), 2006, *Michaud/Fransa*, 2012, § 100; *Lohuis ve diğerleri/Hollanda* (k.k.), 2013, § 54; *O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd/İrlanda*, 2018, § 109).

E. Ulusal Tedbirlerin Avrupa Birliği Hukukuyla Uygunluğunun İncelenmesi ve Avrupa Birliği Hukukunun Yorumlanması

36. Mahkeme, ulusal bir tedbirin veya kararın Avrupa Birliği hukukuyla uygunluğunu incelemekle (*K.I./Fransa*, 2021, § 123; bk. aynı zamanda, aynı anlamda, *Occhetto/İtalya* (k.k.), 2013, § 54; *Jeunesse/Hollanda* [BD], 2014, § 110; bk. aynı zamanda, aynı anlamda, *Parti nationaliste basque – Organisation régionale d'Iparralde/Fransa*, 2007, § 48; *Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 100) veya AB hukukunun ABAD tarafından yapılan yorumu konusunda karar vermekle (*Lechouritou ve diğerleri, Almanya ve Avrupa Birliğine Üye diğer 26 Devlet* <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-110476>(k.k.) [komite], 2012) yetkili değildir. İç hukuku, gerektiğinde AB hukukuna uygun olarak yorumlamak ve uygulamak öncelikle ulusal makamların, özellikle de mahkemelerin görevidir; Mahkemenin rolü, somut bir davada kararlarının etkilerinin Sözleşme ile uyumlu olup olmadığını belirlemekle sınırlıdır (*Jeunesse/Hollanda* [BD], 2014, § 110; *K.I./Fransa*, 2021, § 123, *Büttner ve Krebs/Almanya* (k.k.), 2024, § 59).

37. Ayrıca, gerektiği takdirde ABAD'a ön karar başvurusunda bulunmasından sonra Avrupa Birliği hukukunu yorumlamak ve uygulamak ulusal mahkemelerin görevidir. Mahkemenin yetkisi, Sözleşme'nin gerekliliklerine uyulup uyulmadığını denetlemekle sınırlıdır. Sonuç olarak, ulusal mahkemelerin uygulanabilir Avrupa Birliği hukukunu doğru yorumlayıp yorumlamadıkları konusunda, yorumlarının keyfi veya açıkça makul olmadığı görülmediği sürece, hüküm vermek Mahkemenin görevi değildir (*Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 100; *Paci/Belçika*, 2018, § 73; *Muzamba Oyaw/Belçika* (k.k.), 2017, § 37; *Arrozpide Sarasola ve diğerleri/İspanya*, 2018, § 124).

F. Mahkemenin Avrupa Birliği Hukukunu Uygulayan Ulusal Tedbirleri İncelemesine İlişkin Örnekler

38. Aşağıdaki örnekler, Mahkemenin, Avrupa Birliği hukukunun uygulanmasında Üye Devletler tarafından alınan ulusal tedbirlerin Sözleşme'ye uygunluğunu nasıl incelediğini göstermeyi amaçlamaktadır.

1. Sığınmacıların Bir AB Üye Devletinden Diğerine Geri Gönderilmesi

39. Sığınmacıların bir Avrupa Birliği Üye Devleti tarafından, Dublin Tüzüğü⁴ gereğince başvuruyu işleme koymaktan sorumlu olan başka bir devlete geri gönderilmesi, sığınma sisteminde ve kabul koşullarında yapısal eksikliklerin mevcut olduğu durumlarda (*M.S.S./Belçika ve Yunanistan* [BD], 2011) veya ilgili kişilerin bireysel durumu ve aşırı savunmasızlığı nedeniyle (*Tarakhel/İsviçre*[BD], 2014; İsviçre makamlarının daha önce İtalyan makamlarından çocukların yaşına uygun bakım ve aile birliğinin korunmasına ilişkin bireysel bir güvence almadığı küçük çocuklu bir aile ile ilgili; bk. *a contrario* (aksi yönde bir karar için) *A.M.E./Hollanda* (k.k.), 2015, sağlıklı genç bir erkek olan başvuranın, İtalya'ya iade edilmesi halinde, Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamına girecek kadar ciddi bir muamele riski altında olduğunu kanıtlayamadığı dava; ve *Ojei/Hollanda* (k.k.), 2017, Malta'daki durumla ilgili insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yasağına aykırı olabilir.

2. Karşılıklı Tanıma Mekanizmaları: AB Üye Devletleri Arasında Hukuki ve Cezai Konularda Adli İşbirliği

40. Mahkeme, Avrupa işbirliğine olan bağlılığını belirtmiş ve Avrupa'da bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturulmasını ve bu amaçla gerekli araçların benimsenmesini ilke olarak Sözleşme bakımından tamamen meşru olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur (*Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 113). Dolayısıyla, eşdeğer koruma karinesine ilişkin ilkeler (bk. yukarıda I.C. Bölümü) Avrupa Birliği hukukuyla öngörülen karşılıklı tanıma mekanizmalarının tümü için geçerlidir (*Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 113; *Bivolaru ve Moldovan/Fransa*, 2021, § 100). Buradan, ulusal makamların, AB hukukunu, takdir yetkisi olmaksızın uyguladığı durumlarda, eşdeğer koruma karinesinin geçerli olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu durum, karşılıklı tanıma mekanizmalarının, hâkimin başka bir Üye Devlet tarafından temel haklara yeterli saygının gösterildiğini varsaymasını gerektirdiği durumlarda söz konusudur (*Avotiņš/Letonya* [BD], 2016, § 115).

41. Ancak, bu karine belirli bir dava bağlamında çürütülebilir. Mahkeme, tamamlayıcılık ruhu içerisinde, karşılıklı tanıma düzenlemelerinin işleyiş şeklini ve özellikle etkililik amacını dikkate almak niyetinde olsa da, karşılıklı tanıma ilkesinin, temel hakların aleyhine olacak şekilde otomatik ve mekanik olarak uygulanmadığını doğrulamalıdır (*ibid.* § 116).

42. Bu bağlamda, hem Sözleşme'ye taraf hem de AB üyesi olan Devletlerin mahkemelerinden AB hukukuyla oluşturulan bir karşılıklı tanıma mekanizmasını uygulamaları istendiğinde, Sözleşme haklarının korunmasının açıkça yetersiz olarak değerlendirilemeyeceği durumlarda bu mekanizmaya tam olarak işlerlik kazandırılmalıdır (*ibid.* § 116).

43. Buna karşın, Sözleşme tarafından güvence altına alınan bir hakkın korunmasında açık bir yetersizlik olduğunu ve AB hukukunun bu yetersizliğin giderilmesini mümkün kılmadığını iddia eden ciddi ve kanıtlanmış bir şikâyetin kendilerine sunulmuş olması halinde, yalnızca AB hukukunu uyguluyor oldukları gerekçesiyle bu şikâyeti incelemekten vazgeçemezler (*ibid.* § 116 ve *De Sousa/Portekiz* (k.k.), 2021). Bu tür durumlarda, AB hukuku kurallarını Sözleşme'ye uygun olarak okumak ve uygulamak kendilerine aittir (*Pirozzi/Belçika*, 2018, § 64).

a. Avrupa Birliği Bünyesinde Verilen Bir Kararın Tenfizi

44. Hukuki ve Ticari Konularda Yargı Yetkisi, Yargı Kararlarının Tanınması ve Tenfize İlişkin 22 Aralık 2000 tarihli ve 44/2001 sayılı Konsey Tüzüğü (EC) ("Brüksel I" olarak bilinen Tüzük), hukuki ve ticari konularda mahkemelerin yetkisini belirlemektedir. Bu Tüzük, ilke olarak, Avrupa Birliği Üye Devletlerinden birinde verilen kararların, anlaşmazlık durumu dışında, herhangi bir prosedüre başvurmaya gerek olmaksızın diğer Üye Devletlerde de tanınmasını öngörmektedir. Brüksel I Tüzüğü yürürlükten kaldırılmış ve yerine 10 Ocak 2015 tarihinde yürürlüğe giren 1215/2012 sayılı Tüzük (AB)

⁴ Bir üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız bir kişi tarafından Üye Devletlerden birinde yapılan uluslararası koruma başvurusunun incelenmesinden sorumlu olan Üye Devletin belirlenmesine ilişkin kriter ve mekanizmaları belirleyen 26 Haziran 2013 tarihli ve 604/2013 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü (AB).

("Brüksel I bis Tüzüğü" olarak bilinen) getirilmiştir.

45. *Avotiņš/Letonya* [BD], 2016 davasında, başvuran, Letonya Yüksek Mahkemesinin, başka bir Avrupa Birliği Üye Devleti mahkemesinin, açık bir kusurla lekelendiğini düşündüğü kararına *tenfiz* vererek, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasıyla güvence altına alınan adil yargılanma hakkını ihlal ettiği kanaatine varmıştır. Mahkeme, başarısız olan tarafa, menşe Devlette ya da talepte bulunan Devlette, bu karara yol açan yargılamaların adil olmadığı konusunda şikâyette bulunmak için herhangi bir fırsat verilmeden alınan yabancı bir kararın icrasına ilişkin bir kararın, bu hükmün gereklilikleriyle uyumlu olarak kabul edilemeyeceği değerlendirmesinde bulunmuştur (§ 98). Dolayısıyla Mahkeme, mevcut davada Letonya Yüksek Mahkemesi tarafından gerçekleştirilen denetimin Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrası bakımından yeterli olup olmadığını belirlemeliydi. Bu bağlamda, Mahkeme, eşdeğer koruma karinesinin mevcut davada uygulanabilir olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur (bk. bu bağlamda, yukarıda I.C. Bölümü). Mahkeme, mevcut davanın koşullarında, eşdeğer koruma karinesini çürütecek nitelikte temel hakların korunmasında herhangi bir açık yetersizlik tespit etmemiş, bu nedenle Sözleşme'nin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

46. Öte yandan Mahkeme, Brüksel I Tüzüğü uyarınca yetkili makamların, başvuranın lehine verilen bir kararın uygulanmasını destekleme görevlerini yerine getirmediği tespitinde bulunmuş ve bu gerekçeyle Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiğine karar vermiştir (*Terebus/Portekiz*, 2014).

b. Avrupa Tutuklama Müzekkeresi

47. Avrupa'da bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanının oluşturulması için karşılıklı tanıma mekanizmalarının önemini farkında olan Mahkeme, Avrupa tutuklama müzekkeresi (EAW) sisteminin [bookmark24](#)⁵ kendiliğinden Sözleşme ile çelişmediği kanaatindedir (*Pirozzi/Belçika*, 2018, § 60). Ancak bir EAW'nin uygulanması ve uygulanmasının reddedilmesi, Sözleşme bakımından çeşitli sorunları gündeme getirebilir.

i. Sözleşme'nin 2. Maddesi ve Pozitif Yükümlülükler

48. Bir Devlet, bir Avrupa tutuklama müzekkeresini yerine getirmeyi reddetmesi durumunda, Sözleşme'nin 2. maddesi bağlamında sorumlu tutulabilir. *Romeo Castaño/Belçika*, 2019, davası, Belçika makamlarının, N.J.E.nin, İspanyol makamlarına teslim edilmesi halinde Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muameleye maruz kalacağına inanmak için ciddi gerekçeler bulunduğu kanaatine vararak N.J.E.yi, EAW çıkaran İspanyol makamlarına teslim etmeyi reddetmesiyle ilgilidir. Sözleşme'nin 2. maddesini usul yönünden ileri süren başvuranlar, yakınlarının cinayetine karıştığından şüphe duyulmasına rağmen N.J.E.yi İspanyol makamlarına teslim etmeyi reddeden Belçika makamlarının, N.J.E.nin İspanya'da yargılanmasını engellediğinden şikâyetçi olmuşlardır.

49. Mahkeme, Belçika makamlarının İspanyol makamlarıyla işbirliği yapmayı reddetmesinin meşru gerekçelere dayanıp dayanmadığını araştırmanın gerekli olduğu kanaatine varmıştır (§ 82). Mahkeme, bir AB Üye Devleti tarafından EAW'nin uygulanması kapsamında, karşılıklı tanıma mekanizmasının, temel hakların zararına olacak şekilde, otomatik ve mekanik olarak uygulanmaması gerektiğini hatırlatmıştır (§ 84). AB Üye Devletleri arasındaki karşılıklı güven mantığında geçerli olan, düzenleyen Devlet tarafından temel haklara saygı gösterilmesi karinesi göz önüne alındığında, teslim etmeyi reddetmenin, bu karineyi çürütecek nitelikte N.J.E.nin temel haklarına yönelik açık bir tehlikeye işaret eden ayrıntılı unsurlarla gerekçelendirilmesi gerekiyordu. Mevcut davada, Belçika mahkemeleri, İspanyol makamları tarafından verilen EAW'yi uygulamayı reddetme kararlarını, N.J.E.nin İspanya'ya teslim edilmesi halinde orada Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı koşullarda bir tutukluluğa maruz kalma riskinde bulunmasıyla gerekçelendirmişlerdir. Mahkeme, bu gerekçenin EAW'nin uygulanmasını reddetmek için meşru bir gerekçe oluşturabileceğine karar vermiştir. Ancak, bu tür bir risk tespitinin yeterli olgusal temellere dayanması gerekmektedir (§ 85). Durumun güncel ve ayrıntılı bir incelemesinin yokluğunda, mevcut davada durumun böyle olmadığı değerlendirmesinde bulunan

⁵ Avrupa Tutuklama Müzekkeresi ve Üye Devletler Arasındaki Teslim Etme Prosedürlerine İlişkin 13 Haziran 2002 tarih ve 2002/584/JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararı.

Mahkeme, Belçika Devletinin Sözleşme'nin 2. maddesinin usul yönü kapsamında işbirliği yapma yükümlülüğünü yerine getirmediği ve dolayısıyla bu hükmün ihlal edildiği sonucuna varmıştır (§§ 90-91).

50. Buna karşın, yine bir Avrupa tutuklama müzekkeresinin Almanya tarafından yerine getirilmemesiyle ilgili olan *Gray/Almanya*, 2014, §§ 58 ve 93 davasında Mahkeme, Sözleşme'nin 2. maddesinin usul yönünden ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Nitekim Mahkeme, başvuranların aslında babalarının ölümünden sorumlu olan doktorun, daha ağır bir cezaya çarptırılabilereği Birleşik Krallık'ta değil de Almanya'da mahkûm edilmiş olmasından şikâyetçi olduklarını tespit etmiştir (§ 93). Ancak Mahkemeye göre, Alman makamları, babanın ölüm nedenini ve doktorun bu konudaki sorumluluğunu tespit etmek amacıyla etkili hukuk yolları açmışlardır. Ayrıca, Alman makamlarının girişimiyle, ölümle ilgili olarak açılan ceza soruşturmaları ve yargılamalarının, Sözleşme'nin 2. maddesinde yer alan usul güvencelerine uygun olmadığını gösteren hiçbir unsur bulunmamaktadır (§ 95).

ii. Sözleşme'nin 3. Maddesi

51. Romanya makamları tarafından çıkarılan bir EAW'nin Fransız makamları tarafından uygulanmasıyla ilgili olan *Bivolaru ve Moldovan/Fransa*, 2021, kararında, başvuranlar, Romanya'da hapsedilecekleri ceza infaz kurumlarındaki tutukluluk koşulları nedeniyle EAW'nin uygulanmasının kendilerini Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı olarak insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye maruz bırakacağı kanaatine varmışlardır.

52. İkinci başvuranla ilgili olarak, Mahkeme, Fransız makamlarının, başvuranın Romanya'daki tutukluluk koşulları nedeniyle insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye maruz kalacağı yönünde gerçek bir riskin varlığını tanımlamak için, özellikle Mahkemenin içtihadından ileri gelen, yeterince sağlam bir olgusal temele sahip oldukları değerlendirmesinde bulunmuştur. Mahkeme, bu nedenle, temel hakların korunmasında, eşdeğer koruma karinesini çürütecek nitelikte açık bir yetersizlik olduğu sonucuna varmıştır. Dolayısıyla, başvuranın Romanya makamlarına teslim edilmesi, Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlalini teşkil etmiştir (§ 126).

53. Buna karşın, İsveç makamları tarafından mülteci olarak tanınmış olan birinci başvuranla ilgili olarak, Mahkeme, Romanya'da hala zulüm görme riskiyle karşı karşıya olduğunu gösteren herhangi bir unsur bulunmadığı kanaatine varmıştır (§ 141). Ayrıca, başvuranın Romanya'daki muhtemel tutukluluk koşullarıyla ilgili olarak yapmış olduğu açıklama, Romanya makamlarına teslim edilmesi durumunda 3. maddeye aykırı bir muameleye maruz kalacağına dair gerçek bir risk olduğuna dair delil başlangıcı teşkil etmek için ne yeterince detaylandırılmış ne de yeterince doğrulanmıştır (§ 144). Dolayısıyla Fransız makamları, 3. maddenin ihlaline ilişkin gerçek bir riskin varlığını nitelendirmek ve bu gerekçeyle EAW'yi uygulamayı reddetmek için yeterince sağlam olgusal temellere sahip değillerdi (§§ 142 ve 145). Bu nedenle Mahkeme, söz konusu hükmün ihlal edilmediği sonucuna varmıştır (§ 146).

54. *Ignaoua ve diğerleri/Birleşik Krallık* (k.k.), 2014, davasında, başvuranlar, haklarında çıkarılan Avrupa tutuklama müzekkeresinin uygulanması için İtalyan makamlarına teslim edilmeleri halinde, işkence ve insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele riskiyle karşı karşıya kalacakları Tunus'a sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıya kalacakları iddiasında bulunmuşlardır. Mahkeme, aynı zamanda Sözleşmeciler Devlet olan bir aracı ülkeye dolaylı geri göndermenin, Birleşik Krallık'ın, başvuranı sınır dışı etme kararının, Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı bir muameleye maruz bırakmamasını sağlama sorumluluğu üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı yönündeki içtihadını yinelemiştir (§ 50). Böyle olunca, Mahkemeye göre, Avrupa Birliği Üye Devletleri arasındaki polis ve adli işbirliği tedbirlerinin dayandığı karşılıklı güvene belli bir önem verilmelidir (bk. 55. paragraf). Ayrıca, davanın koşullarında, Mahkeme, başvuranların, İtalyan makamlarının sözleşme ile ilgili yükümlülüklerine riayet edecekleri yönündeki karineyi çürütebilecek herhangi bir unsur sunmadıkları kanaatine varmıştır. Dolayısıyla, başvuranların İtalyan makamlarına teslim edilmeleri, Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiği izlenimi vermemektedir (§ 59).

iii. Sözleşme'nin 5. Maddesinin 1. Fıkrası

55. Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrası anlamında “yasanın öngördüğü usulün” gözetilmesi, Avrupa Birliği hukukuna uyulmasını da içermektedir (*Paci/Belçika*, 2018, § 64; *Pirozzi/Belçika*, 2018, §§ 44-51; *West/Macaristan* [BD], 2019, § 54).

56. *Giza/Polonya* (k.k.), 2012, davasında, başvuran, Avrupa tutuklama müzekkeresinin uygulanması için Belçika makamları tarafından Polonya makamlarına teslim edilmesi sonrasında cezasını çekmekte olduğu Polonya'da tutukluluk süresinin *de facto* (*filen*) daha uzun olduğu iddiasında bulunmuştur. Başvuran, bu durumun, Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrasını ihlal ettiği kanısındadır. Mahkeme, infaz Devletinde çekilecek cezanın, cezaya mahkûm eden Devletteki yargılama sonunda verilen cezayı aşmadığı sürece, infaz Devletinde daha uzun bir süre tutuklu kalma ihtimalinin, özgürlükten yoksun bırakmayı keyfi kılmak için yeterli olmadığını hatırlatmıştır (§ 23).

57. *De Sousa/Portekiz* (k.k.), 2021, davası, Portekiz makamlarının, Avrupa tutuklama müzekkeresini uygulanabilir olarak açıklamaya ilişkin kararının ardından İtalyan makamlarına teslim edilmesi amacıyla tutuklanan başvuranın özgürlüğünden mahrum bırakılmasının yasaya uygunluğu ile ilgiliydi. Mahkeme, mevcut davada, karşılıklı tanıma ilkesinin başvuranın temel hakları aleyhine uygulanmış gibi görünmediği kanaatine varmıştır (§ 88).

iv. Sözleşme'nin 6. Maddesi

58. Klasik iade prosedüründe olduğu gibi, Avrupa tutuklama müzekkeresinin uygulanmasına yönelik prosedürler de medeni hak ve yükümlülükler veya cezai bir suçlamanın esasına ilişkin bir ihtilaf içermediğinden Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamına girmemektedir (*Monedero Angora/İspanya* (k.k.), 2008; *West/Hongrie* (k.k.), 2019, §§ 65-66).

59. Bunun yanı sıra, bir iade kararı, istisnai olarak, ilgili kişinin başvuran Devlette açıkça adaletsizliğe mahrum bırakıldığı veya mahrum bırakılma riskinin bulunduğu durumlarda, 6. madde kapsamında bir meseleyi gündeme getirebilir (*Stapleton/İrlanda* (k.k.), 2010, § 25; *Pirozzi/Belçika*, 2018, § 57).

60. *Stapleton/İrlanda* (k.k.), 2010, davasında, başvuranın, Avrupa tutuklama müzekkeresi gereğince İrlanda makamları tarafından Birleşik Krallık'a teslim edilmesiyle ilgilidir. Başvuran, EAW'nin uygulanmasının kendisini Birleşik Krallık'ta adil olmayan bir yargılama riskine maruz bıraktığı iddiasında bulunmuştur. Mahkeme, özellikle olay ve olguların, başvuranın Birleşik Krallık'ta, Sözleşme'nin 6. maddesiyle güvence altına alınan haklarının “açıkça inkâr edilmesi” gibi gerçek bir riske maruz kalacağını düşünmek için ciddi gerekçeler ortaya koymadığı değerlendirmesinde bulunarak, başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulmuştur.

61. Mahkeme, *Pirozzi/Belçika*, 2018, kararında aynı sonuca varmıştır. Yerel mahkemelerin EAW'nin uygulanmasının, davanın koşulları altında, Sözleşme tarafından garanti altına alınan hakların korunmasını açıkça eksik kılmadığını doğrulamış olmasının, EAW'nin infazının eşdeğer koruma varsayımını çürütecek şekilde açıkça eksik olmadığı sonucuna varması için yeterli olduğu sonucuna vardı. Aynı nedenlerle, Mahkeme, başvuranın İtalyan makamlarına teslim edilmesinin, açıkça adaletsizlik teşkil eden bir yargılamaya dayanmış olarak görülemeyeceği sonucuna varmıştır (§§ 67 ve 71).

v. Sözleşme'nin 8. Maddesi

62. Mahkeme ayrıca, bir Avrupa tutuklama müzekkeresinin uygulanmasının aile hayatına saygı hakkına orantısız bir müdahale teşkil edip etmeyeceği meselesini de incelemiştir (*E.B./Birleşik Krallık* (k.k.), 2014; *West/Macaristan* (k.k.), 2019, §§ 68-72).

63. *E.B./Birleşik Krallık*, (k.k.), 2014, davası, EAW'nin uygulanması için Polonya makamlarına teslim edilme ve böylece reşit olmayan çocuklarından ayrılma riskiyle karşı karşıya olan bir kadınla ilgilidir. Başvurana göre, bu Polonya'da yargılandığı suçların hafif niteliği göz önüne alındığında orantısızdı. Mahkeme, başvuranın çocuklarının her halükarda Avrupa tutuklama müzekkeresinin muhtemel uygulanmasından bağımsız olan nedenlerden ötürü koruyucu aile yanına yerleştirmeye konu olması nedeniyle, bu şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar

vermiştir. Bu nedenle, başvuranın teslim edilmesinin aile hayatına saygı hakkının ihlalini teşkil edeceğini gösteren hiçbir unsur bulunmamaktadır (§§ 31-32).

c. Çocukların Velayeti ve Bir Ebeveyn tarafından Kanuna Aykırı Olarak Uzaklaştırılmaları⁶

64. Mahkeme, çocukların velayeti veya çocukların bir AB Üye Devletinden diğerine kanuna aykırı olarak götürülmesiyle ilgili çeşitli davalarda karar vermiştir; bu konular aynı zamanda AB hukukunun spesifik bir belgesi olan evlilik konularındaki yargı yetkisi, kararların tanınması ve tenfizi ve ebeveyn sorumluluğu konuları ile uluslararası çocuk kaçırma hakkında 25 Haziran 2019 tarihli ve 2019/1111 sayılı Konsey Tüzüğü (AB) (“Brüksel II ter Tüzüğü” olarak adlandırılmaktadır.) tarafından da düzenlenmektedir⁷.

65. Dolayısıyla, *X/Letonya* [BD], 2013 davasında, Mahkeme, söz konusu davada AB hukuku uygulanabilir olmasa da, ihtilaf -AB üyesi olmayan bir ülke olan- Avustralya ile Letonya arasında bir çocuğun yer değişikliğiyle ilgili olduğundan, çocuğun yüksek menfaatine ilişkin konsensüsü vurgulamak amacıyla uluslararası çocuk kaçırma davalarında uygulanan Avrupa Birliği hukukuna atıfta bulunmuştur (§§ 41-42 ve 97; ayrıca bk. aynı zamanda, aynı anlamda, *Neulinger ve Shuruk/İsviçre* [BD], 2010, § 135).

66. Buna karşın, Brüksel II *bis* Tüzüğü, Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından verilen karar sonrasında Mahkemenin önüne gelen *Povse/Avusturya* (k.k.) 2013, davasında uygulanmıştır. Bu davada, bir anne ve küçük kızı, Avusturya mahkemelerinin, AB hukuku uyarınca, İtalyan mahkemeleri tarafından verilen çocuğun İtalya’ya geri gönderilmesi kararını uygulamaya yönelik kararından şikâyetçi olmuşlardır. Başvuranlar, Avusturya mahkemelerinin, çocuğun İtalya’ya geri gönderilmesine karşı argümanlarını değerlendirmemesinin, aile hayatına saygı haklarının ihlalini teşkil ettiği kanaatine varmışlardır. Mahkeme, başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olduğu sonucuna varmadan önce, mevcut davada eşdeğer koruma karinesinin geçerli olduğu (§§ 77-83) ve bu karinenin çürütülmediği (§§ 84-87) değerlendirmesinde bulunmuştur.

67. Mahkeme ayrıca, Brüksel II *bis* Tüzüğü’nün uygulanabilir olduğu, çocukların velayeti ve ebeveynlerden biri tarafından kanuna aykırı olarak uzaklaştırılmalarıyla ilgili bir dizi davada Avrupa Birliği hukukunu da dikkate almıştır: *Shaw/Macaristan*, 2011; *M.K./Yunanistan*, 2018; *Royer/Macaristan*, 2018; *Michnea /Romanya*, 2020, Avrupa Komisyonu önündeki ihlal davası (*Šneersona ve Campanella/İtalya*, 2011) veya Avrupa Birliği Adalet Divanı’na ön karar için yapılan başvuru (*Rinau/Litvanya*, 2020) da dâhil olmak üzere.

68. *Veres/İspanya*, 2022, davası, annesi tarafından İspanya’ya götürülen başvuranın kızının Macaristan’a geri gönderilmesini emreden bir Macar kararının tanınması ve icrasına ilişkin İspanyol mahkemeleri önündeki yargılamayla ilgilidir. Brüksel II *bis* Tüzüğü, davanın görüldüğü mahkemenin kararını kısa bir süre içerisinde vermesini gerektirmesine rağmen, başvuranın, Macar kararının icrasını öngören nihai kararı alabilmesi için iki yıl geçmiştir. Mahkeme, yargılamaların aşırı uzun sürmesinin sadece başvuran ve kızı arasındaki ilişki üzerinde ciddi etkileri olmadığı, fakat aynı zamanda çocuğun velayetinin annesine verilmesine karar veren Macar mahkemelerini de etkilediği kanaatine varmıştır.

3. Avukatların Mesleki Gizliliği

69. *Michaud/Fransa*, 2012, davası, kara para aklama ile mücadeleyle ilişkin Avrupa Birliği direktiflerinin uygulanması ve özellikle avukatlar için “şüpheli bildirme yükümlülüğü” ile ilgilidir. Avukat olan başvuran, böyle bir yükümlülüğün, avukat ve müvekkili arasındaki sözleşmenin korunması ve mesleki gizliliğe saygı ilkeleriyle bağdaşmadığı için Sözleşme’nin 8. maddesine aykırı olduğu

⁶ bk. aynı zamanda, hem Mahkeme içtihadını hem de AB hukukunu ve ABAD içtihadını ortaya koyan *Çocuk Haklarıyla İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı, Mahkeme ve AB Temel Haklar Ajansı Ortak Yayını*, 2015.

⁷ 1 Ağustos 2022 tarihine kadar, 1347/2000/EC sayılı Tüzüğü (“Brüksel II *bis* Tüzüğü”) yürürlükten kaldıran, Evlilik ve Ebeveyn Sorumluluğu Konularında Yargı Yetkisi ve Kararların Tanınması ve İcrasına İlişkin 27 Kasım 2003 tarihli ve 2201/2003/EC sayılı Konsey Tüzüğü uygulanmaktaydı.

değerlendirmesinde bulunmuştur. Mahkeme, bir Devletin, Avrupa Birliği'ne katılımından kaynaklanan yasal yükümlülüklerini yerine getirmesinin kamu yararına bağlı olduğunu hatırlatmıştır (§ 100). Ancak, eşdeğer koruma karinesi mevcut davada geçerli değildir (§§ 112-116; bk. yukarıda I.C. Bölümü). Bu nedenle Mahkeme, şüpheli bildirme yükümlülüğünün avukatların mesleki gizliliğine orantısız bir şekilde zarar vermediği ve dolayısıyla Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmadan önce müdahalenin gerekliliğini incelemiştir (§§ 117-132).

4. Bazı Ticari Faaliyetlerin Yasaklanması

70. *O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd/İrlanda*, 2018, davası, bir AB direktifine ve yükümlülüğün yerine getirilmemesine ilişkin bir dava kapsamında verilen bir ABAD kararına uymak için, İrlandalı yetkililer tarafından karar verilen midye yavrusu toplamanın geçici olarak yasaklamasıyla ilgiliydi. Başvuran, söz konusu yasağın bir sonucu olarak uğradığı ekonomik zarardan dolayı herhangi bir tazminat almadığı için geçimini sağlama hakkının ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuştur. Ulusal makamların sahip olduğu takdir yetkisi (§ 112) göz önüne alındığında, mevcut davada eşdeğer koruma karinesi uygulanmadığından, Mahkeme, ulusal makamların, başvuranın mülkiyetine saygı hakkına müdahalesinin gerekçesini incelemiştir. Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varırken, özellikle, başvuranın, ABAD kararının verildiği andan itibaren, hatta Avrupa Komisyonu tarafından açılan ihlal davasının başlangıcından itibaren, olağan ticari faaliyetlerinin kesintiye uğraması veya en azından bozulması riskinin bulunduğunu bilmesi gerektiğini dikkate almıştır (§ 117). İhlal davası kapsamında verilen bir kararın kapsamı ve sonuçları kesinlikle öngörülemezdi; ancak mevcut davada kesintiye uğrama riski açıkça göz ardı edilemezdi (*ibid.*). Mahkeme ayrıca, davalı Devletin AB hukuku kapsamında üzerine düşen yükümlülüklerini yerine getirmemesinin, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin amaçları doğrultusunda, ihtilaf konusu müdahale ile izlenen amaçların önemini veya bunlara verilecek önemin azaltılmasını haklı gösterebilecek bir unsur olarak değerlendirilmemesi gerektiği kanaatine varmıştır (§ 125). Dolayısıyla, ABAD tarafından verilen kararın etkileri başvuranla sınırlı değildir; sorun ulusal kapsamdadır ve bu düzeyde ele alınmalıdır. Bu nedenle, AB Çevre Mevzuatı'yla bu denli büyük ölçekte ve kabul edilebilir bir süre içerisinde uyum sağlanması, ulusal makamlara geniş bir takdir yetkisi tanımaya yatkın genel menfaati ilgilendiren bir konudur (§ 128).

5. Taşınır Mala El Konulması

71. Mahkeme, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin kararını uygulamak için kabul edilen bir Avrupa Birliği yönetmeliğiyle öngörülen ekonomik yaptırımlar uyarınca İrlanda makamları tarafından taşınır mala el konulmasının, mülkiyete saygı hakkıyla (1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi) uyumlu olup olmadığı sorusuyla karşı karşıya kalmıştır (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], 2005, §§ 72-98, 105 ve 143-166). Bu davada Mahkeme, eşdeğer koruma karinesinin geçerli olduğu ve davanın koşullarında Sözleşme tarafından güvence altına alınan hakların korunmasında açık bir yetersizlik bulunmadığı kanaatine varmıştır (bk. eşdeğer koruma karinesi hakkında, yukarıda I.C. Bölümü). Dolayısıyla, Sözleşme'nin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır (§ 166).

II. ABAD Önündeki Başvurular ile Sözleşme Arasındaki Etkileşim

A. Kabul Edilebilirlik Meseleleri

Sözleşme'nin 35. Maddesi

- "1. Mahkeme'ye ancak, uluslararası hukukun genel olarak kabul edilen ilkeleri uyarınca iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra (...) başvurulabilir (...).
2. Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları aşağıda sayılı hallerde ele almaz (...)
- b) Başvuru, Mahkemece daha önce incelenmiş ya da uluslararası diğer bir soruşturma veya çözüm merciine daha önceden sunulmuş bir başka başvuruyla esasen aynı olup yeni olgular içermiyorsa.
3. Aşağıdaki hallerde Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları kabul edilemez bulur:
- a) Başvurunun konu bakımından Sözleşme veya Protokollerinin hükümleriyle bağdaşmaması, (...);
4. Mahkeme bu maddeye göre kabul edilemez bulunduğu tüm başvuruları reddeder. Mahkeme, yargılamanın her aşamasında bu yönde karar verilebilir."

1. ABAD'a Başvuruda Bulunma ve İç Hukuk Yollarının Tüketilmesi

72. [Kabul Edilebilirlik Rehberi](#), Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrasıyla öngörülen iç hukuk yollarının tüketilmesi gerekliliğine ilişkin ilkeleri ortaya koymaktadır.

73. Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrası yalnızca iç hukuk yollarıyla ilgilidir; uluslararası örgütler kapsamında öngörülen hukuk yollarının kullanılmasını gerektirmez. Aksine, başvuran başvurusunu başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm merciine sunmuş olması halinde, Sözleşme'nin 35. maddesinin 2. fıkrasının b) bendi bağlamında reddedilebilir (bk. bu noktada, aşağıda 75. ve bunu izleyen paragraflar). Bununla birlikte, ikincillik ilkesi, ulusal hâkimin ön karar için ABAD'a başvuruda bulunması kapsamında iç hukuk yollarının tüketilmesini gerektirebilir ([Laurus Invest Hungary KFT ve diğerleri/Macaristan](#) (k.k.), 2015, § 42, ön karar için yapılan bir başvuru üzerine ABAD'ın verdiği bir karar, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğinin iddia edildiği derdest bir davada uygulanacak kriterler konusunda ulusal mahkemelere rehberlik etmiştir).

74. Ayrıca, ABAD, yükümlülüğün yerine getirilmemesine ilişkin bir dava sonucunda davalı Devleti mahkûm etmiş olsa dahi, bir başvuranın iç hukuk yollarını tüketmesi gerekmektedir ([De Ciantis/İtalya](#) (k.k.), 2014, §§ 30-33). Mevcut davada, ABAD tarafından verilen ihlal tespiti kararının, bireysel bir durumu çözüme kavuşturmak gibi bir amacı ya da etkisi bulunmadığından, başvuranın hakları üzerinde hiçbir etkisi olmamıştır (*ibid.*).

2. Derdestlik

75. Sözleşme'nin 35. maddesinin 2. fıkrasının b) bendinde, Mahkemenin, diğer bir uluslararası soruşturma veya çözüm merciine daha önceden sunulmuş olan bir başvuruyla esasen aynı olan hiçbir başvuruyu ele almaması öngörülmektedir. [Kabul Edilebilirlik Rehberi](#), bu kabul edilebilirlik şartına ilişkin içtihadı ayrıntılı olarak ortaya koymaktadır.

76. Mahkeme, ABAD'ın, Sözleşme'nin 35. maddesinin 2. fıkrasının b) bendi anlamında "uluslararası diğer bir soruşturma veya çözüm merci" teşkil edip etmediğini henüz değerlendirme fırsatı bulmamıştır. Bununla birlikte, Mahkeme, ABAD tarafından verilen bir ihlal tespiti kararının, başvuranı iç hukuk yollarını tüketmekten muaf tutmadığı, zira söz konusu kararın bireysel bir durumu çözüme amacı veya etkisi olmadığı için başvuranın hakları üzerinde bir etkisi olmadığı kanaatine varmıştır ([De Ciantis/İtalya](#) (k.k.), 2014, §§ 30-33).

77. *Karoussiotis/Portekiz*, 2011, davası, Mahkemenin, başvuranın aynı olay ve şikâyetlerle ilgili olarak şikâyetinde bulunduğu Avrupa Komisyonu'nun başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm mercii teşkil edip etmediğini belirlemesiyle ilgiliydi. Mahkeme, Avrupa Komisyonu nezdinde başlatılan işlemlerin, usul açısından ve de olası etkileri açısından, Sözleşme'nin 34. maddesinde öngörülen bireysel başvuru hakkıyla bir tutulamayacağı değerlendirmesinde bulunarak olumsuz yanıt vermiştir: Bir yandan, Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın ("ABİHA") 258. maddesi gereğince, ihlal davası açma ve ABAD'a başvurma konusunda takdir yetkisine sahipken, diğer yandan, yükümlülüklerin yerine getirilmemesine ilişkin bir dava kapsamında, ABAD, şikâyetçiye bireysel tazminde bulunamaz (§§ 59-76; bk. aynı zamanda, *Shaw/Macaristan*, 2011, § 51).

B. Bir Meselenin Ön Karar İçin ABAD'a Gönderilmesinin Reddine İlişkin Gereke Gösterme Yükümlülüğü⁸

Sözleşme'nin 6. Maddesinin 1. Fıkrası

"Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan (...) bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde hakkaniyete uygun olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir. (...)"

78. ABİHA'nın 267. maddesi gereğince, özellikle Antlaşma'nın veya Avrupa Birliği kurumlarının tasarruflarının yorumlanmasına ilişkin bir meselenin ulusal bir mahkeme önündeki yargılama kapsamında gündeme gelmesi halinde, söz konusu mahkeme, kendi kararını vermek için bu konuya ilişkin bir kararın gerekli olduğu kanaatine varırsa, ABAD'dan bu husus hakkında karar vermesini talep edebilir. Böyle bir meselenin, iç hukuk uyarınca kararlarına karşı itiraz yolu açık olmayan bir ulusal mahkeme önünde derdest olan bir davada gündeme gelmesi halinde, bu mahkeme, ABAD tarafından *Cilfit* kriterlerine göre tanımlanan belirli durumlar haricinde, konuyu ABAD'a iletmekle yükümlüdür⁹.

79. Sözleşme, bu haliyle, bir davanın ulusal karar mercii tarafından ön karar için ABAD'a havale edilmesi hakkını güvence altına almamaktadır Hal böyleyken, bazı durumlarda, ulusal bir mahkemenin ret kararının, özellikle de bu ret kararının keyfilikten zarar gördüğü durumlarda, yargılamanın adilliği ilkesine zarar verebileceği göz ardı edilemez. Bu nedenle, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrası, ulusal mahkemelere, bir meseleyi ön karar için gönderilmesini reddettikleri kararlar için -uygulanabilir hukuk böyle bir redde yalnızca istisnai olarak izin vermektedir- uygulanabilir hukuk bakımından gereke gösterme yükümlülüğü getirmektedir (*Ullens de Schooten ve Rezabek/Belçika*, 2011, §§ 57 ve 60; *Vergauwen ve diğerleri/Belçika* (k.k.), 2012; *Sanofi Pasteur/Fransa*, 2020, § 69).

80. Mahkeme buradan, 6. maddenin 1. fıkrasının ihlal edildiğine dair bir iddianın bu temelde kendisine bildirilmesi durumunda, görevinin, önünde eleştirilen ret kararına bu tür gerekçelerin usulüne uygun olarak eklenmesini sağlamaktan ibaret olduğu sonucunu çıkarmıştır. Bununla birlikte, Mahkeme, her ne kadar bu doğrulamayı titizlikle yapmak kendisine düşse de, ilgili hukukun yorumlanmasında veya uygulanmasında ulusal mahkemeler tarafından yapılan hataları bilme görevinin kendisine ait olmadığını hatırlatmıştır (*Sanofi Pasteur/Fransa*, 2020, § 69; bk. aynı zamanda, *Repcevirág Szövetkezet/Macaristan*, 2019, § 59).

81. Talebinin gerekçelerini açıkça bildirmek başvuranın görevidir (*John/Almanya* (k.k.), 2007, *Somorjai/Macaristan*, 2018, § 60; *Bley/Almanya* (k.k.), 2019). Ön karar başvurusunun gerekçelendirilmemesi veya muğlak ve genel ifadelerle ifade edilmesi halinde, Sözleşme'nin 6. maddesi, davanın herhangi bir önemli hukuki meseleyi gündeme getirmediği durumlarda, yüksek ulusal mahkemelerin yalnızca iç hukuk hükümlerine atıfta bulunarak bu talebi reddetmesini engellemez (*Baydar/Hollanda*, 2018, § 42).

⁸ Hukuk davalarında gereke gösterme yükümlülüğüne ilişkin genel ilkeler için, bk. *Sözleşme'nin 6. Maddesi (Hukuk Yönü) Hakkında Rehber*.

⁹ Adalet Divanının 6 Ekim 1982 tarihli kararı, *CILFIT e.a.*, 283/81, EU:C:1982:335; bk. aynı zamanda, ABAD Büyük Dairesinin 6 Ekim 2021 tarihli kararı *Consorzio Italian Management e Catania Multiservizi*, C-561/EU:C:2021:799.

82. ABİHA'nın 267. maddesinin 3. fıkrasında öngörülen ön karar için ABAD'a başvuruda bulunma yükümlülüğü mutlak değildir. Ancak, kararlarına karşı iç hukukta yargı yolu bulunmayan ulusal mahkemelerin, önlerine getirilen AB hukukunun yorumlanmasına ilişkin bir meseleyi ön karar için ABAD'a göndermeyi reddetmeleri halinde, *Cilfit* kriterlerine uygun olarak ABAD içtihadında öngörülen istisnalar bakımından ret gerekçelerini belirtmeleri gerekmektedir (*Somorjai/Macaristan*, 2018, §§ 39-41). Bu nedenle, meselenin ilgisiz olduğunu veya söz konusu AB hukuku hükmünün ABAD tarafından daha önce yorumlanmış olduğunu veyahut AB hukukunun doğru uygulanmasının herhangi bir makul şüpheye yer bırakmayacak kadar açık olduğunu düşünmelerinin nedenlerini belirtmelidirler (*Ullens de Schooten ve Rezabek/Belçika*, 2011, § 56; *Sanofi Pasteur/Fransa*, 2020, § 68).

83. Son derece mahkemesinin bir meseleyi ön karar için ABAD'a göndermeyi reddetme kararının gerekçesi, davanın koşulları ve bir bütün olarak ulusal yargılamanın ışığında değerlendirilmelidir (*Harisch/Almanya*, 2019, § 42).

84. Mahkeme böylelikle, esasa ilişkin başvurunun tek başına herhangi bir başarı şansının bulunmadığı, dolayısıyla meselenin ön karar için gönderilmesinin uyuşmazlığın çözümü üzerinde hiçbir etkisinin olmayacağı (*Stichting Mothers of Srebrenica ve diğerleri/Hollanda* (k.k.), 2013, §§ 173-174; *Baydar/Hollanda*, 2018, §§ 48-49), örneğin başvurunun iç hukuktaki kabul edilebilirlik koşullarını karşılamadığı durumlarda (*Astikos Kai Paratheristikos Oikodomikos Synetairismos Axiomatikon ve Karagiorgos/Yunanistan* (k.k.), 2017, §§ 46-47) kısa bir gerekçeyi kabul etmiştir. Mahkeme ayrıca, *in concreto* (somut olarak), *Cilfit* kriterleri bakımından bir ön karar başvurusunun reddedilme nedenlerinin, ilgili mahkemenin kararının geri kalanının gerekçesinden (*Krikorian/Fransa* (k.k.), 2013, §§ 97-99; *Harisch/Almanya*, 2019, §§ 37-42) veya başvuruyu reddeden kararda belirtilen zımnî gerekçelerden (*Repcevirág Szövetkezet/Macaristan*, 2019, §§ 57-58) çıkarılabileceğini kabul etmektedir.

85. Buna karşın Mahkeme, yüksek mahkemenin başvuran tarafından yapılan ön karar başvurusuna veya ileri sürülen meselenin ABAD'a iletilmeyi hak etmediği kanaatine varmasının nedenlerine hiçbir atıfta bulunmadığı durumlarda (*Dhahbi/İtalya*, 2014, §§ 32-34; *Schipani ve diğerleri/İtalya*, 2015, §§ 71-72; *Rutar ve Rutar Marketing D.O.O./Slovenya*, 2022, § 63), veya yüksek mahkemenin kararının, *Cilfit* kriterleri ışığında bu meselelerin incelenip incelenmediğini tespit edilemeden, "bir meselenin ön karar için Avrupa Birliği Adalet Divanı'na gönderilmesine gerek olmaksızın" ifadesi aracılığıyla başvuran şirket tarafından ileri sürülen ön sorulara yalnızca atıfta bulunduğu durumlarda (*Sanofi Pasteur/Fransa*, 2020, § 78; *Bio Farmland Betriebs S.R.L./Romanya*, 2021, § 55) Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

C. Ön Karar İçin ABAD'a Yapılan Başvuru Sonrasında İç Hukuktaki Yargılamanın Makul Süresinin Değerlendirilmesi

Sözleşme'nin 6. Maddesinin 1. Fıkrası

"Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan (...) bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde hakkaniyete uygun olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir. (...)"

86. *Sözleşme'nin 6. Maddesi (Hukuk Yönü) Hakkında Rehber*, Mahkemenin iç hukuktaki bir yargılamanın süresinin makul olup olmadığını değerlendirmesine ilişkin ilkeleri ortaya koymaktadır.

87. Yargılama süresinin hesaplanmasında dikkate alınacak süreyle ilgili olarak, mevcut dava kapsamında ön karar için bir sorunun yöneltildiği ABAD önündeki yargılamanın süresi, ulusal makamlara atfedilebilecek sürenin değerlendirilmesinde dikkate alınmamalıdır (*Satakunnan Markkinapörssi Oy ve Satamedia Oy/Finlandiya* [BD], 2017; *Pafitis ve diğerleri/Yunanistan*, 1998, § 95; *Koua Poirrez/Fransa*, 2003, § 61). Bu süre, iç hukuktaki yargılamanın toplam süresinden düşülmür.

88. Öte yandan, yargılama süresinin makul olup olmadığının incelenmesi kapsamında, AB hukukunun yorumlanmasına ilişkin hususların ABAD'a iletilmesi gereksinimi ve davanın ABAD Büyük Dairesine gönderilmiş olması, davanın belirli bir hukuki karmaşıklığa sahip olduğunu gösterebilir (*Satakunnan Markkinapörssi Oy ve Satamedia Oy/Finlandiya* [BD], 2017, § 212). ABAD içtihadının bulunmaması halinde, davanın ortaya çıkardığı AB hukukunun uygulanması ve yorumlanması hususlarına ilişkin olarak ulusal makamlar ile Avrupa Komisyonu arasındaki görüş alışverişleri de belirli bir karmaşıklığa tanıklık edebilir (*Veriter/Fransa*, 2010, § 67).

D. ABAD'ın, Tarafların, Hukuk Sözcüsünün Görüşlerine Yanıt Vermesini Kabul Etmemesi

Sözleşme'nin 6. Maddesinin 1. Fıkrası

“Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan (...) bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde hakkaniyete uygun olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir. (...)”

89. AB Adalet Divanı'nın Yargılama Usul Kuralları, ABAD Başkanı'nın, ilke olarak, hukuk sözcüsünün görüşünü sunması sonrasında yargılamanın sözlü aşamasını kapatmasını öngörmektedir. Ancak, Adalet Divanı, özellikle taraflardan birinin bu aşamanın kapanmasından sonra ABAD'ın kararı üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olacak nitelikte yeni bir olay ve olgu sunması veya davanın taraflar veya ilgililer arasında tartışılmamış bir argüman temelinde karara bağlanacak olması halinde, herhangi bir zamanda, yargılamanın sözlü aşamasının yeniden açılmasına karar verebilir.

90. *Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A./Hollanda*, (k.k.), 2009, davasında Mahkeme, Avrupa Birliği Adalet Divanı önündeki bir ön karar prosedürüne eşdeğer koruma karinesini uygulamıştır (bk. yukarıda, eşdeğer koruma karinesi ile ilgili I.C. Bölümü). Mevcut davada, başvuran dernek, ABAD'ın, ABAD hukuk sözcüsünün görüşlerine yanıt vermesini kabul etmemesi, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasıyla güvence altına alınan adil yargılanma hakkını, özellikle de çekişmeli yargılama hakkını ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Mahkeme, ABAD önünde yürütülen yargılamanın, başvuranın haklarının Sözleşme tarafından öngörülenlere eşdeğer şekilde korunmasını sağlayan güvencelerle çevrili olup olmadığını incelemiştir. Mahkeme, başvuranın, hukuk sözcüsünün görüşlerine yanıt verememiş olmasının, yararlandığı korumaya “açık bir yetersizlikle zarar verdiğini” göstermediği ve bu nedenle, ABAD önünde yürütülen yargılamanın, haklarını Sözleşme'de öngörülene eşdeğer şekilde koruduğu yönündeki karineyi çürütmediği sonucuna varmıştır. Nitekim Mahkeme, bir yandan ABAD'ın yargılamanın yeniden başlatılması başvurusunu esastan incelediğini ve başvuran derneğin yargılamanın yeniden başlatılmasının yararlı veya gerekli olacağını gösteren nitelikte kesin bilgiler sunmadığını ve diğer yandan kararın gönderildiği mahkemenin, davayı ilk karardan hareketle karara bağlayacak durumda olmadığını düşünmesi halinde, ABAD'a yeni bir ön karar başvurusu yapabileceğini tespit etmiştir.

E. ABAD ile Ulusal Mahkemeler Arasındaki Hukuki Diyalogun Öneminin Kabul Edilmesi

91. Mahkeme, Avrupa Birliği bünyesinde temel hakların korunması için, ABAD ile AB Üye Devletlerinin ulusal mahkemeleri arasında, ön kararlar için ABAD'a yapılan başvurular şeklinde, hukuki diyalogun önemini defalarca vurgulamıştır (*Satakunnan Markkinapörssi Oy ve Satamedia Oy/Finlandiya* [BD], 2017, § 150; *Yehova Şahitleri/Finlandiya*, 2023, §§ 85-87; *Executief van de Moslims van België ve diğerleri/Belçika*, 2024, § 112).

92. Bu bağlamda, Mahkeme, *Tuleya/Polonya*, 2023, davasında, bir hâkim olan başvuran hakkında, ön karar için ABAD'a yapılan bir başvuru nedeniyle disiplin yargılaması başlatılmasının Sözleşme'nin 8. maddesine aykırı olduğu değerlendirilmesinde bulunmuştur. Bu dava, Polonya Yüksek Mahkemesi

Disiplin Dairesi tarafından kovuşturulması ve yargı görevinden uzaklaştırılması amacıyla bir hâkimin dokunulmazlığının kaldırılmasıyla ilgiliydi. Mevcut davada, disiplin memurları, başvuran hakkında bir dizi ön soruşturma başlatmıştır. Bu soruşturmalardan biri, yeni Polonya disiplin rejiminin Avrupa Birliği hukukuyla uygunluğuyla ilgili olarak başvuran tarafından ABAD'a yapılan bir ön karar başvurusuyla ilgiliydi. Bu soruşturma sonlandırılmış ve başvurana karşı herhangi bir disiplin suçlaması yöneltilmemiştir. Mahkeme, disiplin memurunun ön soruşturmayı sonlandırmış olmasının ve başvuran hakkında herhangi bir disiplin yargılaması başlatmamış olmasının önemli olmadığı kanaatine varmıştır. Mahkeme, bir mahkeme kararının alınmasıyla bağlantılı olarak disiplin sorumluluğu getirilmesinin veya getirilme tehdidinde bulunulmasının istisnai bir tedbir olarak değerlendirilmesi ve yargının bağımsızlığı ilkesi göz önünde bulundurularak, kısıtlayıcı bir yoruma tabi tutulması gerektiği kanaatine varmıştır. Mahkeme, ön karar başvurusuna ilişkin bir ön soruşturma şeklindeki müdahalenin ABİHA'nın 267. maddesine aykırı olduğunu düşünmek için ABAD'ın çeşitli kararlarına atıfta bulunmuştur. Bu nedenle Mahkeme, başvuranın özel hayatına saygı hakkına yapılan müdahalenin Sözleşme'nin 8. maddesi anlamında "yasayla öngörülmüş" olmadığı sonucuna varmıştır (§§ 434-438).

II. Mahkeme İctihadında Avrupa Birliği Hukukuna Yapılan Atıflar

A. Genel Değerlendirmeler

93. İnsan haklarının korunmasına yönelik bir belge olma özelliğine rağmen, Sözleşme, uluslararası kamu hukukunun norm ve ilkelerine uygun olarak ve bilhassa 23 Mayıs 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi ışığında yorumlanması gereken bir antlaşmadır. Bu Sözleşme gereğince, Mahkeme, terimlere kendi bağlamlarında ve çıkarıldıkları hükmün konusu ve amacı ışığında verilmesi gereken olağan anlamı belirlemelidir. Mahkeme, hükmün bağlamının kişinin bireysel haklarının etkili şekilde korunmasına yönelik bir antlaşmada yer aldığını ve Sözleşme'nin bir bütün olarak okunması ve çeşitli hükümleri arasındaki iç tutarlılığı ve uyumu teşvik edecek şekilde yorumlanması gerektiğini dikkate almalıdır. Buna göre, Mahkeme hiçbir zaman, Sözleşme hükümlerini, içerdiği hak ve özgürlüklerin yorumlanmasında tek referans çerçevesi olarak değerlendirmemiştir. Aksine, Sözleşmeciler Tarafı arasında ilişkilere uygulanabilir uluslararası hukuk kural ve ilkelerini de göz önünde bulundurmalıdır (*N.D. ve N.T./İspanya* [BD], 2020, § 172).

94. Bu nedenle, diğer uluslararası hukuk belgelerinde olduğu gibi, Mahkeme, kararlarında ve hükümlerinde, Avrupa Birliği hukuku belgelerinin ve ABAD ictihadının ilgili özetlerini, bunlar belirleyici olmasalar bile ve söz konusu davanın Avrupa Birliği üyesi olmayan bir Devlet aleyhine açıldığı durumlar da dâhil olmak üzere, gözler önüne sermektedir (bk. *Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, §§ 255-257 ve 266, soykırımın inkârının cezalandırılması konusunda konsensüsün varlığı veya yokluğu hakkında; *Kurban/Türkiye*, 2020, §§ 37-39 ve § 81, bir kamu ihalesi için adayların değerlendirilmesi hakkında; *Guðmundur Andri Ástráðsson/İzlanda* [BD], 2020, §§ 130-139, "kanunla kurulmuş mahkeme" kavramı ile bağımsızlık ve tarafsızlık özellikleriyle ilgili olarak).

Kararın uygulanabilir hukuka ilişkin bölümünde AB hukukuna yapılan atıflardan bazı örnekler:

- Avrupa Birliği Antlaşması ("ABA") ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma ("ABİHA") (*N.D. ve N.T./İspanya* [BD], 2020, §§ 41-43);
- Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi (*Centrum för rättvisa/İsveç* [BD], 2021, § 92; *Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, § 202);
- AB ile bir üçüncü ülke arasındaki bir ortaklık anlaşması (*Saadi/İtalya* [BD], 2008, § 62);
- Yönetmelikler (*X/Letonya* [BD], 2013, § 42; *N.D. ve N.T./İspanya* [BD], 2020, §§ 45-46; *Pönkä/Estonya*, 2016, § 21);
- Direktifler (*Ilias ve Ahmed/Macaristan* [BD], 2019, §§ 47-58; *Centrum för rättvisa/İsveç*

[BD], 2021, §§ 93-97; *Jurčić/Hırvatistan*, 2021, §§ 33-34);

- Çerçeve kararları (*Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, §§ 82-86; *G.I.E.M. S.R.L. ve diğerleri/İtalya* [BD], 2018, §§ 147- 148);
- Avrupa Birliği tarafından üçüncü ülkelerle yapılan uluslararası anlaşmalar (*Ilias ve Ahmed/Macaristan* [BD], 2019, § 59);
- Avrupa Birliği mahkemelerinin içtihadı (*F.G./İsveç* [BD], 2016, § 51; *Mihalache/Romanya* [BD], 2019, §§ 42-43; *Jurčić/Hırvatistan*, 2021, §§ 35-41; *Yehova Şahitleri/Finlandiya*, 2023, §§ 39-41, §§ 85-87);
- Avrupa Parlamentosu kararları (*N.D. ve N.T./İspanya* [BD], 2020, § 52; *Vavříčka ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti* [BD], 2021, § 149);
- Avrupa Birliği Konseyi'nin (*Vavříčka ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti* [BD], 2021, §§ 148 ve 150) veya Avrupa Komisyonu'nun (*Ilias ve Ahmed/Macaristan* [BD], 2019, § 60) tavsiye kararları ve sonuçları;
- Kılavuz ilkeler ve AB tarafından gerçekleştirilen soruşturmaların yayımlanması (*Kurt/Avusturya* [BD], 2021, §§ 95-98).

95. Mahkeme birçok defa, AB hukukunun değerli bir rehberlik kaynağı olması sebebiyle, Sözleşme'nin, Avrupa Birliği hukuku ve özellikle de Üye Devletlere yüklenen yükümlülükler ışığında yorumlanması gerektiği kanaatine varmıştır (*Aristimuño Mendizabal/Fransa*, 2006, § 69 ve burada yapılan atıflar), (*Vilho Eskelinen ve diğerleri/Finlandiya* [BD], 2007, § 60).

96. Mahkeme bazen Avrupa ve/veya uluslararası bir konsensüsün varlığını tespit etmek için Avrupa Birliği hukukuna da atıfta bulunmaktadır. Birkaç örnek aşağıdadır:

- Soykırımın inkârının cezalandırılmasına ilişkin bir konsensüsün varlığı veya yokluğu hakkında (*Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, §§ 255-257 ve § 266);
- İkincil korumadan yararlananların aile birleşimine erişim için bekleme sürelerinin uzunluğu konusunda bir konsensüsün varlığı hakkında (*M.A./Danimarka* [BD], 2021, §§ 155-159);
- İnsan ticareti mağdurlarının ceza kovuşturmalarına tabi tutulmasına ilişkin genel bir yasağın bulunmaması hakkında (*V.C.L. ve A.N./Birleşik Krallık*, 2021, § 158);
- Basın arşivlerinin önemi konusunda konsensüsün varlığı hakkında (*Hurbain/Belçika* [BD], 2023, §183).

97. Bu bölümün devamı, Mahkemenin, Avrupa Birliği hukukuna atıfta bulunduğu tüm davaların kapsamlı bir açıklamasını sunma amacı taşımamaktadır. Bilakis, AB hukukunda da ortaya çıkan konularla doğrudan ilişkili örnekler ve Mahkemenin gerekçesinde AB hukukunun yer aldığı kararlar ve hükümler aracılığıyla söz konusu mekanizmanın açıklanması amaçlanmaktadır.

B. İltica ve Göç

98. *Göç Rehberi*, Sözleşme kapsamında sığınma ve göçle ilgili olarak ortaya çıkabilecek tüm sorunlara ilişkin ilkeleri belirlemektedir¹⁰.

99. Avrupa Birliği hukuku, başta Ortak Avrupa Sığınma Sistemi (CEAS) olmak üzere, sığınma ve göçle ilgili konuları düzenleyen çok sayıda belge içermektedir. Bu belgelerin ulusal makamlar tarafından uygulanması ve tatbik edilmesi, Mahkeme önünde bazı ihtilaflara yol açmıştır.

100. Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrası: Bir sığınmacıyı gözaltına alma kararının "yasanın öngördüğü usule uygun olarak" alınıp alınmadığı hususunu inceleyen Mahkeme, bu ifadenin atıfta bulunduğu ulusal normların Avrupa Birliği hukukundan kaynaklanabileceği değerlendirmesinde bulunmuştur (*Thimothawes/Belçika*, 2017, § 70; *Muzamba Oyaw/Belçika* (k.k.), 2017, § 35). Avrupa

¹⁰ bk. aynı zamanda, hem Mahkeme içtihadını hem de AB hukukunu ve ABAD içtihadını ortaya koyan *Avrupa İltica, Sınırlar ve Göç Hukuku El Kitabı, Mahkeme ve AB Temel Haklar Ajansı'nın ortak yayını, 2020*

Birliği hukukunu yorumlamak ve uygulamak ulusal makamların görevidir. Mahkemenin rolü, mevcut davada ulusal makamlar tarafından ileri sürülen yasal hükümlerin yorumlanmasının, başvuranın tutukluluğunu hukuka aykırı hale getirecek kadar keyfi veya açıkça mantıksız olup olmadığını incelemekle sınırlıdır(*Muzamba Oyaw/Belçika* (k.k.), 2017, § 37).

101. Mahkeme ayrıca, Avrupa Birliği hukukuna atıfta bulunan veya bununla ilgili olan çeşitli davalarda, özellikle de aşağıdaki hususlar da karar vermiştir:

- Sözleşme'ye taraf olmayan bir ülkede bu Devletin büyükelçiliğinden vize başvurusunda bulunan kişilerle ilgili olarak, Sözleşme'nin 1. maddesi gereğince davalı Devlet ile yargı yetkisi bağlantısının bulunmaması (*M.N. ve diğerleri/Belçika* (k.k.) [BD], 2020, §§ 61-73, 93 ve 124);
- Üçüncü bir ülkeye gönderilmesi durumunda Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muamele görme riski (*Sufi ve Elmi /Birleşik Krallık*, 2011, §§ 30-34, ve 225-226, gidilecek ülkede genel şiddet durumu ile ilgili olarak; *J.K. ve diğerleri/İsveç* [BD], 2016, §§ 47- 51, 96-98, 100 ve 119, özellikle ülke içinde yeniden yerleştirme ihtimali ile ilgili olarak; *M.M.R./Hollanda* (k.k.), 2016, § 31, cinsel şiddet riskiyle ilgili olarak; *Khasanov ve Rakhmanov/Rusya* [BD], 2022, §§ 58, 122, 125-126, başvuranların gidilecek ülkede etnik bir azınlığa mensup olmalarıyla ilgili olarak);
- Üç faktör açısından değerlendirilmesi gereken yabancı reşit olmayanların idari tutulmasının insanlık dışı ve aşağılayıcı niteliği: Çocukların yaşı, tesislerin özel ihtiyaçlarına göre uyarlanıp uyarlanmadığı ve tutulma süreleri (*Popov/Fransa*, 2012, §§ 59-63 ve 141; *R.M. ve diğerleri/Fransa*, 2016, § 71; *Moustahi/Fransa*, 2020, §§ 29 ve 132; *M.D. ve A.D./Fransa*, 2021, §§ 48-50 ve 64);
- Kanunla öngörülen kabul koşullarına erişimlerini engelleyen idari gecikmeler nedeniyle, birkaç ay boyunca sokakta yaşayan ve geçim kaynağı olmayan sığınmacıların gördüğü muamelenin aşağılayıcı nitelikte olması (*M.S.S./Belçika ve Yunanistan* [BD], 2011, §§ 250-251; *N.H. ve diğerleri/Fransa*, 2020, §§ 92-100 ve 161-162);
- Sözleşme'nin 3. maddesinin amaçları doğrultusunda eşcinsel bir kişinin o ülkeye sınır dışı edilmesini tek başına engellemeyen, menşe ülkedeki eşcinsel eylemlerin suç sayılması (*B ve C/İsviçre*, 2020, §§ 35 ve 59);
- Mülteci statüsü ile mülteci statüsü arasındaki ayrım ile ilgili olarak Sözleşme hukuku, AB hukuku ve Mültecilerin Statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi arasındaki bağlantı (*K.I./Fransa*, 2021, §§ 71-79, 122-123, 130 ve 142; *R/Fransa*, 2022, §§ 111-112);
- Yetkililerin, başvuranların sığınma başvurusunu kaydetmeyi reddetmesi ve Rusya'ya geri gönderilme riski altında oldukları Belarus'a geri gönderilmeleri nedeniyle Sözleşme'nin 3. ve 13. maddelerinin ihlal edilmesi (*M.A. ve diğerleri/Litvanya*, 2018, §§ 56-60 ve 70);
- Bir AB Üye Devleti ile üçüncü bir ülke arasındaki kara sınırında bulunan ve sığınmacıların sığınma başvurularının kabul edilebilirliğine ilişkin kararı beklemeleri gereken bir transit bölgede kalmalarının Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrası anlamında fiili bir "özgürlükten mahrum bırakma" olarak nitelendirilmesi (*Ilias ve Ahmed/Macaristan* [BD], 2019, §§ 47-60, 132-134, 141, 143, 152-153 ve 237; bk. aynı zamanda, (*a contrario*) (*aksi yönde bir karar için*), *R.R. ve diğerleri/Macaristan*, 2021, §§ 26-28, 49 ve 58);
- Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrası bakımından, bir Rus vatandaşının, başka bir Avrupa Birliği Üye Devletinde mülteci statüsü kazanmış olmasına rağmen, menşe ülkesine iade edilmek üzere tutulmasının hukuka uygunluğu (*Shiksaitov/Slovakya*, 2020, §§ 41, 71 ve 81);
- Bir Avrupa Birliği vatandaşına, vatandaşı olduğu Üye Devlet dışında başkaca bir Üye Devlette yasal olarak ikamet ettiği halde 14 yıldan fazla bir süre boyunca ikamet izni verilmemesi (*Aristimuño Mendizabal/Fransa*, 2006, §§ 29-35, 67- 69 ve 74-79);
- İkincil korumadan yararlanan şahıslara aile birleşimine erişim için bir bekleme süresi uygulanmasının 8. maddeye (aile hayatı) uygunluğu ve bir Avrupa konsensüsünün bulunmaması (*M.A./Danimarka* [BD], 2021, §§ 42-62, §§ 153-160);
- Bir yetişkin kabul merkezine yerleştirilen ve yaş değerlendirme prosedüründe asgari usul

güvencelerine sahip olmayan refakatsiz bir çocuğın sığınma başvurusuyla ilgili olarak Sözleşme'nin 8. maddesi (özel hayat) kapsamındaki pozitif yükümlülükler (*Darboe ve Camara/İtalya*, 2022, §§ 75-94, 126, 133-141, 143, 155);

- Başvuranın kendisinin ve aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynaklara sahip olmadığı gerekçesiyle aile birleşimi başvurusunun reddedilmesi (*Dabo/İsveç*, 2024, §§ 50-60, 102, 104);
- Sığınma başvurularının bireysel olarak incelenmeksizin Avrupa Birliği'nin dış sınırlarına geri gönderilmesi veya 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesiyle yasaklanan toplu bir sınır dışı teşkil edebilecek olması sebebiyle başvuranların sığınma başvurusunda bulunmalarının engellenmesi (*Hirsi Jamaa ve diğerleri/İtalya* [BD], 2012, §§ 28-32, § 135; *N.D. ve N.T./İspanya* [BD], 2020, §§ 41-52, 177, §§ 182-184; *M.K. ve diğerleri/Polonya*, 2020, §§ 78-91 ve 180-182; *D.A. ve diğerleri/Polonya*, 2021, §§ 65-67; *Shahzad/Macaristan*, 2021, §§ 21-26, § 49; *M.H. ve diğerleri /Hırvatistan* 2021, §§ 85-88, 136, 184, 197, 200, 254, § 327; *S.S. ve diğerleri/Macaristan*, 2023, §§ 23-28, 51);
- Özellikle sınır dışı edilme nedenlerini bilme ve dosyadaki belgelere erişim hakkıyla ilgili olarak, 7 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bakımından yabancıların sınır dışı edilmesi durumunda gözetilmesi gereken usuli güvenceler (*Muhammad ve Muhammad /Romanya* [BD], 2020, §§ 71-73 ve 148);
- Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrası bakımından, göçmenlerin Lampedusa sıcak noktasında tutulmasının ve Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi bakımından, ulusal makamlar tarafından alınan girişin reddine ve sınır dışı etmeye ilişkin tedbirlerin hukuka uygunluğu (*J.A. ve diğerleri/İtalya*, 2023, §§ 28-37).

C. Adil Yargılanma ve Etkili Başvuru¹¹

Madde 6

“1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.

2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.

3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

- Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;
- Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak;
- Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddi olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;
- İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek;
- Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak “

Madde 13

“(…) Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir.”

1. Sözleşme’nin 6. Maddesinin Uygulama Alanı

102. Mahkeme, kendi içtihadını geliştirme ve ilke olarak, Sözleşme’nin 6. maddesinin 1. fıkrasının uygulama alanını devlet memurlarıyla ilgili uyuşmazlıklara (*Vilho Eskelinen ve diğerleri/Finlandiya* [BD], 2007 §§ 29- 30) ve geçici tedbirlere (*Micallef/Malta* [BD], 2009 §§ 32, 78) genişletme imkânını incelerken, Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi’nin 47. maddesinin uygulama alanına (etkili başvuru hakkı ve tarafsız bir mahkemeye erişim hakkı) ve ABAD’ın konuyla ilgili içtihadına atıfta bulunmaktadır.

103. *Posti ve Rahko/Finlandiya*, 2002, davasında Mahkeme, bakanlık kararnamesi ile getirilen balıkçılığa ilişkin kısıtlamalara itiraz etmek için mahkemeye erişim ile ilgili Sözleşme’nin 6. maddesinin uygulanabilirliğine ilişkin görüşünün AB hukukunda benimsenen görüşle karşılaştırılabilir olduğunu belirtmiştir (§ 54).

104. Öte yandan Mahkeme, Avrupa Birliği hukukuna ilişkin davalarda, Sözleşme’nin 6. maddesinin vergi tesisine uygulanamayacağını ifade etmiştir (*Emesa Sugar N.V. /Hollanda* (k.k.), 2005, gümrük vergileri veya masraflarına ilişkin özet tedbir prosedürü ile ilgili *Iovițoni ve diğerleri/Romanya*(k.k.), 2012, § 55, kirlilik vergisi uygulanması ile ilgili).

¹¹ Uygulanabilir genel ilkeler için, bk. *6. Madde (Hukuk Yönü) Rehberi*, *6. Madde (Ceza Yönü) Rehberi* ve *13. Madde Rehberi*.

2. Mahkemeye Erişim Hakkı¹²

105. *Société Guérin Automobiles/Avrupa Birliği'nin 15 Devleti* (k.k.), 2000, davasında, başvuran şirket, başvuranın yapmış olduğu bir şikâyetle ilgili olarak Avrupa Komisyonu'ndan gelen mektupların, yollar, süre, sürenin hesaplanması ve temyiz mahkemeleri hakkında bilgi içermediğinden şikâyetçi olmuş, bunun sonucunda Avrupa Birliği mahkemeleri önünde başvuran tarafından yapılan başvuru, vaktinden sonra yapıldığı gerekçesiyle kabul edilemez bulunmuştur. Mahkeme, başvurunun Sözleşme'yle *ratione personae* (kişi yönünden) uygunluğu hakkında karar vermesinin gerekli olmadığını; zira her halükarda Sözleşme'yle *ratione materiae* (konu yönünden) bağdaşmadığı kanaatine varmıştır. Nitekim Mahkeme, Sözleşme'nin 6 ve 13. maddelerinin, itiraz edilebilecek eylemler üzerinde yer alan ibareler yoluyla hukuk yolları ve başvuruda bulunma süreleri hakkında bilgilendirilme hakkını kapsamadığı değerlendirmesinde bulunmuştur.

106. Öte yandan, Mahkeme, mahkemeye erişim hakkı ile ilgili konuları gündeme getiren aşağıdaki davalarda Avrupa Birliği hukukuna atıfta bulunmaktadır:

- *Al-Dulimi ve Montana Management Inc./İsviçre* [BD], 2016, §§ 59-65, 148 ve 152-153: Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından karar verilen ekonomik yaptırımlar uyarınca başvuranların mal varlıklarına el konulmasına itiraz etmek için mahkemeye erişim;
- *Arlewin/İsveç*, 2016, §§ 35-39 ve 61-63 : "Brüksel I Tüzüğü" olarak bilinen, Hukuki ve Ticari Konularda Yargı Yetkisi, Yargı Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin 22 Aralık 2000 tarihli ve 44/2001 sayılı Konsey Tüzüğü uyarınca davalı Devletin hakaret davasına bakma yetkisi;
- *Heracles S.A. General Cement Company/Yunanistan* (k.k.), 2016, §§ 35-41, §§ 67-70: Başvuran şirketin, Avrupa Komisyonu tarafından AB hukuku ile bağdaşmadığına karar verilen devlet yardımını kısmen geri ödeme yükümlülüğü;
- *Naït-Liman/İsviçre* [BD], 2018, §§ 91-93, § 207: İşkence konularında hukuk mahkemelerinin evrensel yargı yetkisinin bulunmaması;
- *Konkurrenten.no AS/Norveç* (k.k.), 2019, § 43, § 45 : Avrupa Serbest Ticaret Birliği Adalet Divanı tarafından bir mahkemeye erişimin engellendiği iddiasına ilişkin Devlet sorumluluğu;
- *Grzęda/Polonya* [BD], 2022, §§ 145-167, § 277, § 307, § 318, §§ 322-323, § 348: Ulusal Yargı Konseyi üyesi olarak görev yapan bir hâkimin görevinin bir yasama reformu sonrasında vaktinden önce sona erdirilmesinin yargısal denetiminin olmaması.

3. Yargılamanın Adilliği

107. Mahkeme, adil yargılama konusunda Avrupa Birliği hukukuna çok sayıda atıf yapmıştır.

Mahkemenin AB hukukuyla ilgili olarak atıfta bulunduğu veya dayandığı bazı örnekler şunlardır:

- Bir bankasürans grubunda hisse sahibi olan başvuranların, 2008 mali krizinin üstesinden gelmek için alınan tedbirler kapsamında bu iktisadi değerlerin davalı Devlet tarafından kamulaştırılmasının yasallığına itiraz edebildikleri yargılama (*Adorisio ve diğerleri/Hollanda* (k.k.), 2015, §§ 38-44);
- Ulusal mahkemelerin bir hukuk davasında kamuya açık duruşma yapmayı reddetmesine ilişkin bir davada küçük alacakların tahsiline ilişkin Avrupa prosedürü (*Põnkä/Estonya*, 2016, §§ 21, 30 ve 37);
- Kulaktan dolma delillerin kullanılması nedeniyle haksız olduğu iddia edilen rekabet hukuku prosedürü (*SA-Capital Oy/Finlandiya*, 2019, §§ 86 ve 93);
- Başvuran şirketin, halefi olduğu şirkete atfedilebilecek rekabete aykırı olduğu düşünülen uygulamalar nedeniyle mahkûm edilmesine ilişkin bir davada, şirketin ekonomik sürekliliği kriteri (*Carrefour France/Fransa* (k.k.), 2019, §§ 23-25 ve 50);

¹² bk. aynı zamanda, hem Mahkeme içtihadını hem de AB hukukunu ve ABAD içtihadını ortaya koyan *Adalet Erişim Konusunda Avrupa Hukuku El Kitabı, Mahkeme ve AB Temel Haklar Ajansı Ortak Yayını, 2016*

- “Yasayla kurulmuş mahkeme” kavramının söz konusu olduğu durumlarda hâkimlerin atanması ve yargı erkinin bağımsızlığı (*Guðmundur Andri Ástráðsson/İzlanda* [BD], 2020, §§ 130-139 ve 239, bir ceza davasında; *Xhoxhaj/Arnavutluk*, 2021, §§ 222-229, 298 ve 313; *Xero Flor w Polsce sp. z o.o./Polonya*, 2021, §§ 134-151, 231 ve 284; *Reczkowicz /Polonya*, 2021, §§ 149-174, 245-246, 250-256, 264 ve 268; *Dolińska - Ficek ve Ozimek/Polonya*, 2021, §§ 178-208, 283-284, 301-307, 320, 324-328, 335 ve 342; *ADVANCE PHARMA SP. z o.o./Polonya*, 2022, §§ 192-222, 306-307, 314-317, 326-331 ve 338, hukuk davaları için; *Juszczyszyn/Polonya*, 2022, §§ 117-129, 195, 203, 328-331, 335; *Wałęsa/Polonya*, 2023, §§ 79, 83, 87, 89-90, 95-99, 122-129, 180);
- Avrupa Komisyonu’nun yolsuzlukla mücadele raporunun yanı sıra Ulusal Yolsuzlukla Mücadele Müdürlüğü Başkanının görev süresi dolmadan önce görevden alınması bağlamında mahkemeye erişim hakkına ilişkin bir davada Romanya için işbirliği ve doğrulama mekanizmasına ilişkin raporlar (*Kövesi/Romanya*, 2020, §§ 85-88 ve 156);
- Mahkemenin tarafsızlığı ve suç ortaklarını daha öncesinde, suçlarını kabul etmelerinin ardından mahkûm eden aynı heyet tarafından mahkûm edilen başvuranın masumiyet karinesi hakkı *Mucha/Slovakya*, 2021, §§ 30-36, 58 ve 61).

108. *Spasov/Romanya*, 2022 davasında, başvuran, Ortak Balıkçılık Politikası olarak adlandırılan bir dizi AB yönetmeliği ile yönetilen bir konu olan, Romanya’nın Karadeniz’deki münhasır ekonomi bölgesinde yasa dışı balıkçılık yapmaktan mahkûm edilmiştir. Başvuran, mahkûmiyetinin AB hukukunun bu kurallarına aykırı olduğunu ve bu nedenle Sözleşme’nin 6. maddesinin 1. fıkrası ile 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesinin ihlalini teşkil ettiğini ileri sürmüştür. Mahkeme, Avrupa Komisyonu’nun, başvuran hakkında başlatılan kovuşturmaların AB hukukuna aykırı olduğunu istinaf mahkemesinin başvuran hakkındaki nihai kararını vermesinden çok önce Romen makamlarına açıkça bildirdiğini tespit etmiştir (§ 95). Ayrıca, Romanya’nın Ortak Balıkçılık Politikası kapsamında üzerine düşen yükümlülükleri uymaması, başvuranın karıştığı olay ve diğer benzer olaylarla ilgili ihlal davalarına konu olmuştur (§ 96). Bu koşullar altında, Mahkeme, istinaf mahkemesinin başvuranı mahkûm ederek, Sözleşme’nin 6. maddesinin 1. fıkrasına aykırı olarak “adaletsizliğin” mağduru olması sonucunu doğuran açık bir hukuki hata işlediği değerlendirmesinde bulunmuştur (§§ 97-99).

4. Savunma Hakkı

109. Örnek olarak, Mahkeme, savunma hakkıyla ilgili konuları gündeme getiren ve Avrupa Birliği hukukuna atıfta bulunduğu aşağıdaki davalarda karar vermiştir:

- *Meftah ve diğerleri/Fransa* [BD], 2002, §§ 32 ve 45: Yargıtay duruşmasında şahsen veya baroya kaydedilmiş bir avukat aracılığıyla söz alma imkânından yoksun olma;
- *İbrahim ve diğerleri/Birleşik Krallık*, [BD], 2016, §§ 203-215, 259, 261, 264 ve 271: Kamu güvenliğine yönelik son derece ciddi ve yakın bir tehdit nedeniyle polis sorgusu sırasında avukata erişimin gecikmesi;
- *Vizgirda/Slovenya*, 2018, §§ 51-61, 82, 84 ve 86: Bir ceza davasında, duruşmaların sözlü tercümesinin ve belgelerin yazılı tercümesinin sanığın bildiği bir dilde yapılmaması;
- *Correia de Matos/Portekiz* [BD], 2018, §§ 76-80, 126, 130 ve 136: Bir avukatın, hakkında açılan ceza yargılamasında kendini savunmasının mümkün olmaması.

D. Özel Hayat ve Aile Hayatı ile Yazışmanın Korunması¹³

Madde 8

- “ 1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.
2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörölmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir. “

1. Özel Hayat ve Verilerin Korunması

110. Mahkeme, özel hayata saygı hakkı ve verilerin korunması ile ilgili aşığıdaki konularda karar verirken Avrupa Birliği hukukuna atıfta bulunmaktadır:

- Başvuranın pasaportundaki soyadının yazımının düzeltilmesi (*Mentzen/Letonya* (k.k.), 2004);
- Yasama dokunulmazlığına rağmen, hakkında çeşitli ceza yargılamaları açılan bir Avrupa Parlamentosu üyesinin telefonunun dinlenmesi (*Marchiani/Fransa* (k.k.), 2008);
- Schengen Bilgi Sisteminde yer alan kişisel verilere erişimin ve bunların düzeltilmesinin imkânsızlığı (*Dalea/Fransa* (k.k.), 2010);
- Cep telefonu görüşmelerinin gizlice dinlenmesine yönelik bir sistemle ilgili olarak keyfiliğe karşı yeterli ve etkili güvencelerin bulunmaması (*Roman Zakharov/Rusya* [BD], 2015, §§ 145-147, 269);
- Bir çalışanın iş yerinde internet kullanımının izlenmesi ve toplanan verilerin ilgilinin işten çıkarılmasını haklı göstermek için kullanılması (*Bărbulescu/Romanya* [BD], 2017, §§ 44- 51);
- Başvuranın itibarına yönelik iddia edilen müdahalenin gerçek ve ciddi olmadığı gerekçesiyle yurt dışında kayıtlı bir şirkete hakaret davası açılmasının reddedilmesi (*Tamiz/Birleşik Krallık*, (k.k.), 2017, §§ 54-55, § 84);
- Dopinge mücadele etmek amacıyla habersiz testler yapılabilmesi için üst düzey sporculara getirilen yerlerini önceden bildirme yükümlölüğü (*Fédération nationale des associations et syndicats de sportifs (FNASS) ve diğerleri/Fransa*, 2018, §§ 55-56 ve 182);
- Polisin, bir mahkeme kararı olmadan, başvuranın dinamik IP adresiyle ilişkili bilgileri elde etmesi (*Benedik/Slovenya*, 2018, §§ 53-62, 95 ve 107).
- Ulusal mahkemelerin, medyayı başvuranların ceza mahkûmiyetlerine ilişkin eski internet yayınlarını anonimleştirmeye zorunlu kılmayı reddetmesi (*M.L. ve W.W. /Almanya*, 2018, §§ 57-63 ve 97);
- Şirketin binalarında işverenleri tarafından güvenlik kamerasıyla izlenen çalışanların işten çıkarılması (*López Ribalda ve diğerleri/İspanya* [BD], 2019, §§ 63- 66);
- Telekomünikasyon operatörlerinin, faturalandırma veya diğer sözleşmeye dayanan gerekçeler için gerekli olmasa bile, müşterilerinin tüm kişisel verilerini saklama konusundaki yasal yükümlölüğü ve ulusal makamların belirli koşullar altında bu verilere erişimi (*Breyer/Almanya*, 2020, §§ 46-55 ve 93-94);
- Gizli gözetim rejimi kapsamında görüşmelerin toplu olarak dinlenmesi ve bilgilerin paylaşılması (*Centrum för rättvisa/İsveç* [BD], 2021, §§ 92-130; *Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, §§ 202-241; bk. aynı zamanda, özellikle görüşmelerin saklanması ve bunlara erişim ile ilgili, *Ekimdzhev ve diğerleri/Bulgaristan*, 2022, §§ 230-245 ve 419);

¹³ Uygulanabilir genel ilkeler için, bk. *Sözleşme'nin 8. Maddesi Hakkında Rehber* ve *Verilerin Korunması Rehberi*. bk. aynı zamanda, hem Mahkeme içtihadını hem de AB hukukunu ve ABAD içtihadını ortaya koyan *Kişisel Verilerin Korunması Konusunda Avrupa Hukuku El Kitabı, Mahkeme ve AB Temel Haklar Ajansı Ortak Yayını, 2018*

- Pasaport başvurusu için parmak izi verme zorunluluğu ve bu parmak izlerinin pasaporttaki elektronik bir çipte muhafaza edilmesi (*Willems /Hollanda* (k.k.), 2021, §§ 16-17 ve 26-36);
- İş yerinde cinsel taciz iddialarını soruşturma yükümlülüğü (*C/Romanya*, 2022, §§ 45-46, § 71);
- Potansiyel bir kan bağışçısının cinsel eylemlerine ilişkin verilerin bir spekülasyona dayanarak toplanması ve bir kamu kurumu tarafından aşırı uzun süre saklanması (*Drelon/Fransa*, 2022, §§ 30-36, 47-55);
- Yehova Şahitleri dini topluluğunun, kapı kapı dolaşarak vaaz verme sırasında ilgili kişilerin rızası olmaksızın kişisel nitelikteki verileri toplaması ve işleminin yasaklanması (*Yehova Şahitleri/Finlandiya*, 2023, §§ 39-41, §§ 85-87);
- Vergi borçlarını ödememesi nedeniyle, başvuranın kimlik bilgilerinin vergi dairesinin internet sitesinde yayımlanması (*L.B./Macaristan* [BD], 2023, §§ 44-53);
- Başvuranın, çevrimiçi bir makalenin arşivlenmiş halini anonim hale getirme yükümlülüğü (*Hurbain/Belçika* [BD], 2023, 183);
- Telekomünikasyon verilerinin, bir hâkim hakkında yürütülen ceza yargılaması kapsamında genel ve ayırım gözetmeksizin muhafaza edilmesi (*Škoberne/Slovenya*, 2024, §§ 69-88, 133, 140-144).

2. Aile Hayatı

111. Aynı cinsiyetten biriyle evlenmenin imkânsızlığıyla ilgili olan *Schalk ve Kopf/Avusturya*, 2010 davasında Mahkeme özellikle, fiili olarak sürekli şekilde birlikte yaşayan bir eşcinsel çift olan başvuranlar arasındaki ilişkinin, aynı durumdaki heteroseksüel bir çiftinkiyle aynı bağlamda “aile hayatı” kavramına bağlı olduğunu kabul ederken Avrupa Birliği hukukuna atıfta bulunmuştur (§§ 24-26 ve 93-94).

E. İfade Özgürlüğü¹⁴

Madde 10

“1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, kanunla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.”

112. Mahkeme, bu özgürlükle ilgili aşağıdaki davalarda Avrupa Birliği hukukuna ve ABAD içtihadına atıfta bulunmuş veya dayanmıştır:

- *Piermont/Fransa*, 1995: Bir gösteri sırasında söylediği sözler nedeniyle bir Avrupa Parlamentosu üyesi hakkında alınan, yeniden giriş yasağı ile birlikte Fransız Polinezyası’ndan sınır dışı etme tedbiri ve Yeni Kaledonya’ya giriş yasağı tedbiri (§§ 31-35);
- *Perinçek/İsviçre* [BD], 2015: Osmanlı İmparatorluğu tarafından Ermeni halkına karşı işlenen mezalimin “soykırım” olarak hukuki nitelendirilmesini reddetmesi nedeniyle başvuranın cezai mahkûmiyetine ilişkin bir dava bağlamında ırkçılık ve yabancı düşmanlığının belirli

¹⁴ Uygulanabilir genel ilkeler için, bk. *Sözleşme’nin 10. Maddesi Hakkında Rehber*.

biçimleri ve tezahürleriyle mücadele edilmesi (§§ 82-90, 255 ve 266);

- *Delfi AS/Estonya* [BD], 2015: Anonim üçüncü kişiler tarafından sitesinde yayımlanan hakaret içeren sözler nedeniyle bir internet haber portalının tazminata mahkûm edilmesi bağlamında bilgi verme özgürlüğü (§§ 50-57, 128 ve 147);
- *Magyar Helsinki Bizottság /Macaristan* [BD], 2016: Yetkililerin, resen atanan avukatların isimlerini ve atama sayılarını bir sivil toplum kuruluşuna bildirmeyi reddetmesi karşısında bilgi alma özgürlüğü (§§ 55-59 ve 144);
- *Satakunnan Markkinapörssi Oy ve Satamedia Oy/Finlandiya* [BD], 2017: Medya şirketleri tarafından vergi bilgilerinin geniş çaplı yayımlanmasını yasaklayan bir mahkeme kararı bağlamında bilgi verme özgürlüğü (§§ 55- 79, 133, 149-151, 158-159, 188, 193, 197 ve 212);
- *Biancardi/İtalya*, 2021: Bir gazete editörü hakkında, bir kişi hakkında açılan ceza davasıyla ilgili olan ve adını çevrimiçi bir arama motoruna yazarak kolayca erişilebilecek bir haberin indeksini silmeyi reddetmesi gerekçesiyle verilen hukuk mahkemesi kararı (§§ 18-29, 53 ve 67);
- *Halet/Lüksemburg* [BD], 2023: Özel işverenin çok uluslu şirketlerin vergi uygulamalarına ilişkin gizli belgelerini medyaya ifşa ettiği için başvurana verilen adli para cezası (§§ 58, 99, 101, 106).

F. Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü

Madde 11

“1. Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir.

2. Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarının yukarıda anılan hakların kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir.”

113. *Sözleşme'nin 11. Maddesi Hakkında Rehber*, Sözleşme tarafından güvence altına alınan toplantı ve dernek kurma özgürlüğüyle ilgili uygulanabilir ilkeleri ayrıntılı şekilde ortaya koymaktadır. Mahkeme, bu özgürlükle ilgili aşağıdaki davalarda Avrupa Birliği hukukuna ve ABAD içtihadına atıfta bulunmakta veya dayanmaktadır:

- Bir Fransız siyasi partisinin başka bir AB Üye Devletinden bir siyasi parti tarafından finanse edilmesine ilişkin yasal yasakla ilgili (*Bask Milliyetçi Partisi – Iparralde Bölgesel Örgütü /Fransa*, 2007, §§ 31 ve 48);
- Mevcut davada çiftçilerin yolları kapatması üzerine, iç pazarın işleyişi ve malların Avrupa Birliği'ne üye Devletler arasında serbest dolaşımı ile ilgili olarak, (*Kudrevičius ve diğerleri/Litvanya* [BD], 2015, §§ 71-77): Mahkeme, Litvanya makamları tarafından alınan tedbirlerin ABAD içtihadı ışığında haklı olup olamayacağını belirlemek zorunda olmadığı kanaatine varmıştır; nitekim ABAD'ın rolü, ilgili Üye Devletlerin malların serbest dolaşımını sağlama yükümlülüklerine riayet edip etmediklerini tespit etmek iken, Mahkemenin görevi, davanın koşulları bakımından başvuranların toplanma özgürlüğü hakkının ihlal edilmediğini belirlemektir (§ 184);
- Kamu görevlilerinin sendika kurma hakkı ve toplu sözleşmeleri görüşme ve sonuca bağlama hakkı ile ilgili (*Demir ve Baykara/Türkiye* [BD], 2008, §§ 47, 51, 80, 105 ve 150);
- Avrupa Ekonomik Alanı'nda güvence altına alınan işletme özgürlüğünü ihlal ederek yabancı bir şirketi toplu sözleşmeye uymaya zorlamayı amaçlayan bir boykotun hukuka aykırılığı ile ilgili (*Norwegian Confederation of Trade Unions (LO) ve Norwegian Transport Workers' Union*

(*NTF/Norveç*, 2021, §§ 67-69);

- Para cezalarının uygulanması, faaliyetlerinin kısıtlanması ve hatta bu kuruluşların tasfiye edilmesiyle sonuçlanan, sivil toplum kuruluşlarına ve yöneticilerine yabancı finansmanlara ilişkin bir kanunun uygulanmasıyla ilgili (*Ecodefence ve diğerleri/Rusya*, 2022, §§ 46-47, 132, 166);
- Hamas'ın bir terör örgütü olarak sınıflandırılmasıyla ilgili (*Internationale Humanitäre Hilfsorganisation e. V./Almanya*, 2023, §§ 39-41, 86, 92).

G. Eşit Muamele ve Ayrımcılık Yasağı¹⁵

Madde 14

"(...) Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır."

12 No.lu Protokol'ün 1. Maddesi

- "1. Hukukten temin edilmiş olan tüm haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.
- Hiç kimse, 1. paragrafta belirtildiği şekilde hiçbir gerekçeyle, hiçbir kamu makamı tarafından ayrımcılığa maruz bırakılamaz."

114. *Stec ve diğerleri/Birleşik Krallık*, [BD], 2006, davası, bir iş kazası sonrasında sosyal güvenlik yardımı hakkı konusunda erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıklarla ilgiliydi. Başvurular, ABAD'ın yerel mahkemelerin talebi üzerine konuyla ilgili bir ön karar vermesinin ardından Mahkemeye yapılmıştır. ABAD, söz konusu ulusal mevzuatın sosyal güvenlikte eşit muameleyle ilişkin Direktif ile uyumsuz olmadığına karar vermiştir. Sözleşme'nin 14. maddesi kapsamında Mahkemenin önündeki sorun ABAD tarafından incelenenden farklı olsa da, Mahkeme, ABAD tarafından varılan sonucun ikna edici değerine özel bir önem verilmesi gerektiği kanaatine varmıştır (§ 58). Sonuç olarak Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle birlikte Sözleşme'nin 14. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır (ayrıca bk. aynı anlamda, *Walker/Birleşik Krallık*, 2006; *Barrow/Birleşik Krallık*, 2006).

115. *Napotnik/Romanya*, 2020 ve *Jurčić/Hrvatistan*, 2021, davaları, başvuranlar hakkında alınan tedbirlerin, mevcut durumda, hamile olmaları sebebiyle cinsiyete dayalı doğrudan ayrımcılık teşkil edip etmediğiyle ilgiliydi. İlk davada, yurt dışında görevli bir diplomat olan başvuran, ikinci hamileliğini açıkladıktan hemen sonra geri çağırılmıştır. İkinci davada, başvuran, hamileliği nedeniyle istihdamı kurgusal olarak değerlendirildikten sonra sigortalılık statüsünün yanı sıra istihdamla ilgili bir yardımdan mahrum bırakılmıştır.

Mahkeme gerekçesinde, ABAD'ın ilgili içtihadı da dâhil olmak üzere Avrupa Birliği hukukuna atıfta bulunmuştur. Mahkeme, ABAD gibi, hamilelikle bağlantılı bir muamele farklılığının, haksız olduğunun doğrulanması halinde, cinsiyete dayalı doğrudan ayrımcılık anlamına geldiğine karar vermiştir (*Napotnik/Romanya*, 2020, § 77; *Jurčić/Hrvatistan*, 2021, § 69).

Napotnik/Romanya, 2020, davasında, Mahkeme, Sözleşme'ye Ek 12 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmadan önce, davanın olay ve olgularını ABAD tarafından incelenenlerden ayırmıştır (§ 82). Buna karşın, *Jurčić/Hrvatistan*, 2021, davasında Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle birlikte Sözleşme'nin 14. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmak için özellikle ABAD içtihadına ve diğer uluslararası belgelere dayanmıştır (§§ 73, 76 ve 84).

¹⁵ Uygulanabilir genel ilkeler için, bk. *Sözleşme'nin 14. Maddesi ve Sözleşme'ye Ek 12 No.lu Protokol'ün 1. Maddesi Hakkında Rehber*. bk. aynı zamanda, hem Mahkeme içtihadını hem de AB hukukunu ve ABAD içtihadını ortaya koyan *Avrupa Ayrımcılık Yasağı Hukuku El Kitabı, Mahkeme ve AB Temel Haklar Ajansı Ortak Yayını, 2018*

116. Mahkeme, ayrımcılık yasağıyla ilgili aşağıdaki hususlar hakkında karar verirken Avrupa Birliği hukukuna da atıfta bulunmaktadır:

- Dolaylı ayrımcılık kavramı ve istatistiki verilerin ayrımcılık yapıldığına dair çürütülebilir bir karineye yol açan kanıtlar olarak kullanılması (*D.H. ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti* <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-83258>[BD], 2007, §§ 81-91, 103-104, 184 ve 187);
- Genetik hastalığa dayanan ayrımcılığın korunması (*G.N. ve diğerleri/İtalya*, 2009, §§ 52 ve 126);
- Yasal bir reformun ardından sağlık sigortası sözleşmeleri gereğince yerleşik olmayanların bazı haklardan mahrum bırakılması (*Ramaer ve Van Willigen/Hollanda* (k.k.), 2012, §§ 61-63, daha önce ulusal mahkemeler tarafından, ön karar verilmesi için ABAD'a başvuru olan dava);
- Eşcinsel çiftlerin, evli olmayan çiftler için resmi bir ortaklık biçimi olan "birlikte yaşama anlaşmasının" dışında bırakılması (*Vallianatos ve diğerleri/Yunanistan* [BD], 2013, §§ 31-34);
- En az 28 yıldır davalı Devletin vatandaşı olan kişiler için daha elverişli aile birleşimi koşullarının varlığı (*Biao/Danimarka* [BD], 2016, §§ 56-59 ve 134-135);
- Dernek kurma yoluyla ayrımcılık kavramı (*Guberina/Hırvatistan*, 2016, §§ 40-42; *Molla Sali/Yunanistan* [BD], 2018, §§ 78-80);
- Boyu ve kilosu kadın adaylar için gerekli sınırların altında olan bir kadının askeri tıp eğitimi almak için giriş sınavına girmesine izin verilmemesi (*Moraru /Romanya*, 2022, §§ 22-26, 42, 53-54);
- Kamu görevinde emekliliğe ayrılma yaşı ile ilgili olarak cinsiyete dayalı muamele farklılığı (*Moraru ve Marin/Romanya*, 2022, §§ 66-79): Mahkeme özellikle Romanya makamlarını, başvuranın iç hukukun Avrupa Birliği hukuku ve ABAD'ın konuyla ilgili içtihadıyla uyumluluğuna ilişkin argümanlarına açıklayıcı bir şekilde yanıt vermemekle eleştirmiştir (§ 119 ve bk. aynı zamanda, *Pajk ve diğerleri/Polonya*, 2023, §§ 59-79, 218, 260-261, cinsiyete ve hâkimlerin emekliliğe ayrılma yaşına dayalı muamele farklılığı ile ilgili);
- Devlette yasal olarak bulunan iki anneye, ulusal hukuk tarafından belirlenen mutlak mesken kriterini yerine getirmemeleri nedeniyle çocuk yardımlarından ayrımcılık yapılmaksızın mahrum bırakılması (*X ve diğerleri/İrlanda*, 2023, §§ 50-53, 91-93).

H. Mülkiyete Saygı Hakkı¹⁶

1 No.lu Protokol'ün 1. Maddesi

"Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.

Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka hâlel getirmez."

117. Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında incelenen davalar bağlamında, aşağıdaki konularda AB hukukuna atıfta bulunmakta veya dayanmaktadır:

- Katma değer vergisi ("KDV") bağlamında haksız yere ödenen meblağların Devlettten geri alınmasının imkânsızlığı (*S.A. Dangeville/Fransa*, 2002, §§ 31-37, 46 ve 56- 57; bk. aynı zamanda, *Aon Conseil ve Courtage S.A. ile Christian de Clarens S.A./Fransa*, 2007, §§ 28 ve 35-44): Mahkeme, söz konusu davadaki müdahalenin herhangi bir yasama müdahalesinden

¹⁶ Uygulanabilir genel ilkeler için, bk. *Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. Maddesi Hakkında Rehber* https://echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_FRA.pdf.

değil, aksine yasama organının iç hukuku bir Avrupa Birliği direktifiyle uyumlu hale getirememesinden kaynaklandığını kaydetmiştir (*S.A. Dangeville/Fransa*, 2002, § 57);

- Başvuran şirketin bir tedarikçisi tarafından yapılan bir hata nedeniyle KDV'nin düşülmesinin imkânsızlığı (*"Bulves" AD/Bulgaristan*, 2009, §§ 29-32);
- Şans ve kumar oyunları hakkındaki düzenlemeler (*Monedero ve diğerleri/Fransa* (k.k.), 2010);
- Başka bir Avrupa Birliği üye ülkesinden ikinci el otomobil ithalatına çevre kirliliği vergisi uygulanması (*Jovițoni ve diğerleri/Romanya* (k.k.), 2012, §§ 20-24, 33-34 ve 45-50; *Pop ve diğerleri/Romanya* (k.k.), 2019, §§ 24-30, 53 ve 62-63);
- Sonrasında Avrupa Komisyonu tarafından AB hukuku ile bağdaşmadığı açıklanan kamu yardımının bir kısmını geri ödeme yükümlülüğü (*Heracles S.A. General Cement Company/Yunanistan* (k.k.), 2016, §§ 35-41 ve 67-70);
- Pasif şirketlere ilişkin özel bir mevzuat uyarınca kayıttan silinen bir şirketin borçlarından dolayı bir ortağın kişisel sorumluluğu (*Lekić/Slovenya* [BD], 2018, § 126);
- Tüketicilerle imzalanan sözleşmelerdeki hukuka aykırı hükümler (*Antonopoulou/Yunanistan* (k.k.), 2021, §§ 38- 43, 73-74 ve 83) ;
- Suç gelirlerinin dondurulması ve müsadere edilmesi (*G.I.E.M. S.R.L. ve diğerleri/İtalya* [BD], 2018, §§ 147-153, ve 273; *Todorov ve diğerleri/Bulgaristan*, 2021, §§ 115-120, ve 214);
- Gümrükte beyan edilmemiş dövizlerin müsadere edilmesi (*Grifhorst/Fransa*, 2009, §§ 27-36, 90, 93, 102 ve 104; *Imeri/Hırvatistan*, 2021, §§ 40-47, 72 ve 84; *Stoyan Nikolov/Bulgaristan*, 2021, §§ 22-26, §§ 57-58);
- Ulusal banka tarafından kararlaştırılan hisse senetleri ve tahvillerin iptaline yönelik olağanüstü tedbirlere itiraz etmek için usuli güvencelerin ve makul imkânların bulunmaması (*Pintar ve diğerleri/ Slovenya*, 2021): Mahkeme bu davada özellikle etkili bir hukuk yolunun düzenlenmesinin Avrupa Birliği hukukunun çeşitli ilkelerine riayet ile ilgili karmaşık meselelerle bağlantılı olduğunu ve ön karar için birkaç kez ABAD'a başvurulmuş olduğunu göz önünde bulundurmıştır (§ 101) (bk. aynı zamanda, *Freire Lopes/Portekiz* (k.k.), 2023, §§ 64-71, 87, 95, 99-100, ABAD kararına da konu olan, ülkenin merkez bankası tarafından bir çözüm tedbirine konu olmasının ardından tasfiye edilen bir banka tarafından satılan hisselerin geri alınmamasına ilişkin);
- Kanunla tanınan bir hakka ve Avrupa Komisyonu'nun, Avrupa "Natura 2000" ağına giren korunan doğal alanlar olarak sınıflandırılan ormanlarından yararlanamamalarını telafi etmek için yardım verilmesine yönelik metodolojik standartları belirleyen taslak bir hükümet kararını onaylamasına rağmen orman sahiplerine tazminat ödenmemesi (*Porceni Pleșa ve Piciorul Bătrân Banciu Ormanlık Alan Ortak Mülkiyet Dernekleri/Romanya*, 2023, §§ 21, 26-28, 42, 68).
- Klasik Yunan dönemine ait bronz bir heykelin Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan bir müze tarafından iadesini sağlamak amacıyla İtalyan yetkililer tarafından çıkarılan bir müsadere kararı (*The J. Paul Getty Trust ve diğerleri/İtalya*, 2024, §§ 182-186, 279, 341, 358, 383).

118. Mahkeme, 2000'li yılların sonlarında yaşanan ekonomik kriz bağlamında bazı AB Üye Devletlerinde alınan kemer sıkma tedbirleri ile ilgili davalara bakmıştır. Bu tedbirler özellikle Euro Bölgesi Üye Devletleri, ilgili destek mekanizmaları ve Avrupa İstikrar Mekanizması arasındaki mutabakat zaptları himayesinde alınmıştır (bk. örneğin, *Koufaki ve ADEDY/Yunanistan* (k.k.), 2013, §§ 18 ve 38; *da Conceição Mateus ve Santos Januário/Portekiz* (k.k.), 2013, §§ 11 ve 25; *da Silva Carvalho Rico/Portekiz* (k.k.), 2015, §§ 22-24 ve 39; *Mamatas ve diğerleri/Yunanistan*, 2016, §§ 54, 101-102, 115 ve 118).

I. Avrupa Parlamentosu Seçimleri

1 No.lu Protokol'ün 3. Maddesi

"Yüksek Sözleşmeciler Tarafından, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler."

119. *Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. Maddesi Hakkında Rehber*, Sözleşme ile güvence altına alınan serbest seçim hakkıyla ilgili uygulanabilir ilkeleri ayrıntılı olarak ortaya koymaktadır.

120. 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi Avrupa Parlamentosu üyelerinin seçimi için geçerlidir (*Matthew/Birleşik Krallık*, [BD], 1999, § 44; *Occhetto/İtalya* (k.k.), 2013, § 42; *Strack ve Richter/Almanya* [BD], 2016, § 22).

121. *Tête/Fransa*, davası, Komisyon kararı, 1987, özellikle o dönemde yürürlükte olan, Fransız temsilcilerinin Avrupa Parlamentosuna seçilmesine ilişkin Fransız Kanunu'nun 1 No.lu Protokolün 3. maddesine uygunluğu ile ilgiliydi. Komisyon, Avrupa Parlamentosundaki sandalyelerin tahsisi için asgari %5'lik bir baraj gerekliliğinin ve kullanılan oyların %5'inden azını alan listelere seçim depozitosu ve kampanya masraflarının geri ödenmemesinin, 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi bakımından meşru bir amaç güttüğü, yani yeterince temsil edici düşünce akımlarının oluşumunu teşvik ettiği kanaatine varmıştır. Ayrıca Komisyon, seçim propagandası için ayrılan radyo ve televizyon yayın sürelerine ilişkin düzenlemenin ve Fransız yasama meclislerinde temsil edilen grupların listeleri ile diğer listeler arasında yapılan ayırımın, Devlete tanınan takdir yetkisi bakımından haksız veya orantısız olmadığı değerlendirmesinde bulunmuştur. Komisyon'a göre, bu tür özel koşullar, bir araya geldiklerinde bile, yasama organının seçimi konusunda halkın görüşlerini özgürce ifade etmesine şüphesiz zarar vermemiştir.

122. *Matthews/Birleşik Krallık* [BD], 1999, davası, Cebelitarık'ta ikamet eden başvuranın 1994 yılındaki Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanabilmek için bir seçmen listesine kaydolmasının imkânsızlığı ile ilgiliydi. Nitekim Avrupa Parlamentosu temsilcilerinin doğrudan evrensel oyla seçilmesine karar verildiğinde, Birleşik Krallık'ın bu hükmü Cebelitarık'ta uygulamayacağı belirtilmiştir. Ancak Mahkemeye göre, 1992 Maastricht Antlaşması'nda Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerinin genişletilmesiyle birlikte, Birleşik Krallık'ın Cebelitarık'ta serbest seçim hakkının güvence altına alınmasını sağlaması gerekirdi. Birleşik Krallık, Maastricht Antlaşması'na özgürce taraf olduğu için, bu Antlaşma'nın diğer taraflarıyla birlikte, bu Antlaşma'nın sonuçlarından Sözleşme uyarınca *rationae materiae* (konu bakımından) sorumludur (§ 33). Mahkeme, başvuranın Avrupa Parlamentosu üyelerinin seçimine ilişkin görüşlerini ifade edememesinin, oy kullanma hakkının özüne zarar verdiği sonucuna varmıştır (§§ 64-65).

123. *Greens ve M.T./Birleşik Krallık*, 2010, ve *Kulinski ve Sabev/Bulgaristan*, 2016, davalarında Mahkeme, başvuranların Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanmalarının, yalnızca bir suçtan hüküm giymiş oldukları ve hapis cezalarını çekmekte oldukları gerekçesiyle genel olarak yasaklanması nedeniyle 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi ile güvence altına alınan oy kullanma hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Buna karşın, (*Kalda/Estonya (no. 2)*), 2022, davasında, Mahkeme, ulusal mahkemelerin, tutukluların oy kullanma hakkına getirilen genel yasağın uygulanmasının orantılılığını, çeşitli ağır suçlardan suçlu bulunan ve müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş başvuranın özel koşullarını göz önünde bulundurarak dikkatli bir şekilde incelemiş olması nedeniyle, 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

124. *Occhetto/İtalya* (k.k.), 2013, davası, başvuranın Avrupa Parlamentosu üyeliğinden feragat etmesiyle ilgiliydi. Başvuran ile onun yerine gösterilen aday arasındaki ihtilaf, İtalyan Danıştay, Avrupa Parlamentosu seçim bürosu ve nihayetinde ABAD'ın kararlarına konu olmuştur. Bu kararlar *in fine* (sonuçta) feragatin geri alınmaz olduğu ve başvuranın, Avrupa Parlamentosu üyesi olarak görev yapamayacağı sonucunu doğurmuştur. Mahkeme, İtalyan Danıştayın, başvuranın feragatinin iptalini kabul etmemesinin, seçim kapsamında hukuki güvenliğinin güvencesi ve başkalarının, özellikle de

kendi yerine seçildiği ilan edilen kişinin haklarının korunması gibi meşru amaçlar güttüğü kanaatine varmıştır (§ 49). Özellikle başvuranın kendi iradesiyle görevini bıraktığını kaydeden Mahkeme, bu konuda Üye Devletlere bırakılan geniş takdir yetkisini göz önünde bulundurarak, Sözleşme'nin açıkça ihlal edilmediği sonucuna varmıştır (§ 53).

125. *Mihaela Mihai Neagu/Romanya* (k.k.), 2014, davasında, başvuran, Avrupa Parlamentosu seçimleri için adaylığının 100.000 destekleyici imza toplamadığı gerekçesiyle reddedilmesinden şikâyetçi olmuştur. Avrupa Birliği hukukunun elverişlilik kriterlerinin belirlenmesinde Üye Devletlere tanıdığı serbestliği ve davanın koşullarını göz önünde bulunduran Mahkeme, adaylık başvurusu için gereken imza sayısının Avrupa Parlamentosu seçimlerinde aday olma hakkını ihlal etmediği kanaatine varmıştır.

126. Mahkeme ayrıca, Avrupa Parlamentosundaki sandalyelerin tahsisi için asgari %5'lik bir seçim barajının 1 No.lu Protokolün 3. maddesiyle uyumlu olduğu değerlendirilmesinde bulunmuştur (*Strack ve Richter/Almanya* (k.k.), 2016, §§ 33-34; bk. aynı zamanda, *Tête/Fransa*, Komisyon kararı, 1987).

127. *Dupré/Fransa*, 2016, kararı, Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinin ardından Avrupa Parlamentosu'na dönem ortasında iki Fransız ek temsilcinin seçilmesiyle ilgiliydi. Fransız Hükümeti, yeni milletvekillerinin Ulusal Meclis tarafından ve kendi üyeleri arasında atanmasına karar vermiş; bu da başvuranın aday olmasına engel olmuştur. Mahkeme, düşük katılım riski, sadece iki sandalyenin yüksek maliyeti ve Hükümetin kullanabileceği diğer olanaklarla ilişkili organizasyonel karmaşıklık göz önüne alındığında, seçilen atama yönteminin meşru bir amaca karşılık geldiğini kabul etmiştir (§ 25). Mahkeme, sınırlı etkisi ve geçici niteliği sebebiyle, söz konusu tedbirin izlenen meşru amaçla orantısız olmadığı kanaatine varmıştır (§ 26).

J. *Non Bis In Idem* (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi

7 No.lu Protokol'ün 4. Maddesi

"1. Hiç kimse bir devletin ceza yargılaması usulüne ve yasaya uygun olarak kesin bir hükümle mahkûm edildiği ya da beraat ettiği bir suçtan dolayı aynı devletin yargısal yetkisi altındaki yargılama usulleri çerçevesinde yeniden yargılanamaz veya mahkûm edilemez.

2. Yukarıdaki fıkra hükümleri, yeni veya yakın zamanda ortaya çıkarılan delillerin veya önceki muamelelerde davanın sonucunu etkileyebilecek esaslı bir kusurun varlığı durumunda, ilgili devletin ceza yargılaması usulü ve yasasına uygun olarak davanın yeniden açılmasını engellemez.

3. Sözleşme'nin 15. maddesi çerçevesinde bu madde ile derpiş olunan yükümlülükler aykırı hiçbir tedbir alınmaz."

128. *Ne bis in idem* (aynı fiilden dolayı iki kez yargılama olmaz) ilkesi, hiç kimsenin aynı suçtan ikinci kez kovuşturulamayacağını veya cezalandırılmayacağını güvence altına almaktadır. Hem Mahkeme hem de ABAD, bu hakla ilgili davalarda karar vermek için çeşitli fırsatlara sahip olmuştur. Mahkemenin bu konudaki içtihadı *7 No.lu Protokol'ün 4. Maddesi Hakkında Rehber'de* yer almaktadır.

129. Mahkeme, aşağıdaki davalarda Avrupa Birliği hukukuna ve ABAD içtihadına açıkça atıfta bulunmaktadır:

- *Sergueï Zolotoukhine/Rusya* [BD], 2009, §§ 33-38 ve 79, Başvuranın "küçük çaplı asayiş bozma" eyleminden idari yaptırıma uğraması ve aynı olaylarla ilgili olarak "asayiş bozma" suçundan kovuşturulmasına ilişkin olarak;
- *A ve B/Norveç* [BD], 2016, §§ 51-52 ve 118, idari yargılamalar sonunda vergi ek ücretlerinin uygulanması ve paralel ceza yargılamaları kapsamında aynı ihmaller nedeniyle vergi dolandırıcılığından mahkûm edilmeye ilgili;
- *Krombach/Fransa* (k.k.), 2018, §§ 16-18 ve 38-39, başvuranın daha önce Almanya'da beraat ettiğini iddia ettiği olaylar nedeniyle Fransa'da mahkûm edilmesiyle ilgili;

- *Seražin/Hırvatistan* (k.k.), 2018, §§ 48-49, holiganlık nedeniyle mahkûm edilmiş bir kişinin spor müsabakalarına katılmasını yasaklayan bir uzaklaştırma tedbiriyle ilgili;
- *Nodet/Fransa*, 2019, §§ 30-32, bir hisse senedinin fiyatını manipüle etmeye yönelik bir işlem nedeniyle Mali Piyasalar Kurumu tarafından, ardından aynı hissenin mali piyasasının düzenli işleyişini engelleme suçundan dolayı ceza mahkemeleri tarafından verilen cezayla ilgili;
- *Mihalache/Romanya* [BD], 2019, §§ 40-43, idari para cezasıyla değiştirilen ceza kovuşturmanın daha üst düzey bir makam tarafından yeniden açılmasıyla ilgili olarak;
- *Bajčić/Hırvatistan*, 2020, § 14, hız sınırını aştığı için verilen bir ceza ile ardından ölümcül bir trafik kazasına neden olmaktan dolayı ceza mahkûmiyeti ile ilgili;
  - *Galović/Hırvatistan*, 2021, § 123, aile içi şiddet nedeniyle art arda verilen birkaç mahkûmiyet kararıyla ilgili.

130. *Krombach/Fransa* (k.k.), 2018, davasında, başvuran, Almanya’da kovuşturmaya yer olmadığına dair bir karardan yararlandığını iddia ettiği cezai fiillerden dolayı Fransa’da mahkûm edilmiş olması nedeniyle, aynı fiillerden dolayı iki kez yargılanmama hakkının ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuştur. Mahkeme, bu hükmün lafzından da anlaşılacağı üzere, 7 No.lu Protokol’ün 4. maddesinin, bir kişinin, başka bir taraf Devlette kesinleşmiş bir karar uyarınca beraat ettiği veya mahkûm edildiği bir suçtan dolayı Sözleşme’ye Taraf bir Devletin mahkemeleri tarafından kovuşturulmasını veya cezalandırılmasını engellemediğini hatırlatmıştır. Mahkemeye göre, Fransa ve Almanya’nın Avrupa Birliği üyesi olması ve Avrupa Birliği hukukunun *ne bis in idem* (aynı fiilden dolayı iki kez yargılama olmaz) ilkesine Avrupa Birliği düzeyinde Devletlerarası bir boyut kazandırması, 7 No.lu Protokol’ün 4. maddesinin mevcut davada uygulanabilirliği meselesini etkilememiştir. Bu noktada Mahkeme, Avrupa Birliği’nin kurallarını uygulama veya ihlal iddialarını inceleme yetkisinin olmadığını; ancak bu ihlallerin Sözleşme ile güvence altına alınan hak ve özgürlüklere zarar vermiş olabileceğini ve Sözleşme’nin, taraf Devletlerin, iç hukuk, diğer uluslararası antlaşmalar veya Avrupa Birliği hukuku yoluyla, güvence altına aldığı hak ve özgürlüklere daha kapsamlı bir yasal koruma sağlamasını engellemediğini hatırlatmıştır (§§ 38-39).

K. Diğer Konular

131. Mahkeme ayrıca aşağıdaki hususları değerlendirirken Avrupa Birliği hukukuna atıfta bulunmakta veya dayanmaktadır:

- *Yaşam hakkı bağlamında usule ilişkin yükümlülükler (Sözleşme’nin 2. maddesi)*: Bir cinayet kurbanının erkek kardeşinin ceza yargılamasına katılma koşullarıyla ilgili (*Vanyo Todorov/Bulgaristan*, 2020, §§ 21-22 ve 63-64);
- *Suç mağdurlarının korunması (Sözleşme’nin 3 ve 8. maddeleri)*: Cinsel istismar mağduru çocukların korunmasına ilişkin AB direktiflerinde yer alan, çocuklar tarafından verilen kanıtların toplanması ve muhafaza edilmesine ilişkin gerekliliklerle ilgili olarak (*X ve diğerleri/Bulgaristan* [BD], 2021, §§ 135-137, 192, 217; *R.B./Estonya*, 2021, §§ 47-48 ve 88; ayrıca bk. yetişkin bir mağdurla ilgili, *J.L./İtalya*, 2021, §§ 69 ve 120);
- *Zorla çalıştırma ve insan ticaretiyle mücadele (Sözleşme’nin 4. maddesi)*: Yetkililerin, izinsiz göçmen işçilerin savunmasızlığının istismar edilmesinden kaynaklanan insan ticareti durumuna yetersiz tepkisiyle ilgili (*Chowdury ve diğerleri/Yunanistan*, 2017, §§ 45-47 ve 106-107) veya insan ticareti mağduru olduğundan şüphelenilen reşit olmayanların korunması için ulusal makamların uluslararası normlara uygun tedbirler almaması (*V.C.L. ve A.N./Birleşik Krallık*, 2021, §§ 106 ve 158);
- *Kanunsuz ceza olmaz (Sözleşme’nin 7. maddesi)* : Yeni bir ceza yargılaması sırasında AB Üye Devletleri arasındaki mahkûmiyet kararlarının dikkate alınmasına ilişkin çerçeve kararı bağlamında Avrupa Birliği’nin başka bir Üye Devletinde çekilen cezaların dikkate alınmasıyla ilgili (*Arrozpide Sarasola ve diğerleri/İspanya*, 2018, §§ 73-77 ve 124-127; bk. aynı zamanda *Picabea Ugalde/İspanya* (k.k.), 2019), bir Avrupa Birliği direktifini aktarmayı amaçlayan bir kanunun öngörülebilirlik gerekliliği (*Georgouleas ve Nestoras/Yunanistan*, 2020, §§ 22 ve 66) veya “ilaç” ifadesini tanımlayan ve neredeyse kelimesi kelimesine bir Avrupa direktifinden

esinlenen bir Fransız kanununun öngörülebilirlik gerekliliği (*Cantoni/Fransa*, 1996, §§ 12-17, 30);

- *Daha lehe ceza hukukunun geriye dönük olarak uygulanması (Sözleşme'nin 7. maddesi)*: Üye Devletlerin ortak anayasal geleneklerinin bir parçasını oluşturan ABAD içtihadından da ortaya çıkan daha lehe ceza hukukunun geriye dönük olarak uygulanması ilkesiyle ilgili (*Scoppola/İtalya (no. 2)* [BD], 2009, §§ 37-38 ve 105). *Soros/Fransa*, 2011, davasında, başvuran, aleyhine yürütülen yargılamada, iç hukuktan daha lehte olan, içerden alıp satmaya ilişkin Avrupa Birliği'nin mevzuatının uygulanmamasından şikâyetçi olmuştur. Mahkeme, durumun başvuranın iddia ettiği gibi olduğunu varsaysa bile, her halükarda ulusal mevzuatın bizzat yeterince öngörülebilir olması nedeniyle, bu şikâyeti incelemeye gerek olmadığı kanaatine varmıştır (§§ 38-41 ve 70);
- *Çevrenin korunması*: Gemilerin neden olduğu kirlilik ve çevre suçları (*Mangouras/İspanya* [BD], 2010, §§ 36-43) veya yetkililerin atık toplama, arıtma ve eliminasyon hizmetlerinin düzenli bir şekilde işlemini uzun süre sağlayamaması ile ilgili (*Di Sarno ve diğerleri/İtalya*, 2012, §§ 52-56, 71-75, 108 ve 111; bk. aynı zamanda, *Locascia ve diğerleri/İtalya*, 2023, §§ 18-23, 83, 128, 135, 147, Mahkemenin olayları tespit etmek için konuyla ilgili ABAD tarafından verilen kararlara dayandığı karar);
- *Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü (Sözleşme'nin 9. maddesi)*: Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nin 10. maddesinin 2. fıkrasına atıfta bulunduğu askerlik hizmetlerine ilişkin vicdani ret hakkıyla ilgili (*Bayatyan/Ermenistan* [BD], 2011, §§ 56-57, 74, 106);
- *Hayvanların kesilmesi ve din özgürlüğü (Sözleşme'nin 9 ve 14. maddeleri)*: Yahudi dininin emirlerine uygun olarak ritüel kesim yapılabilmesi için gereken resmi onayın yetkililer tarafından verilmemesi ile ilgili olarak (*Ch'are Shalom Ve Tsedek/Fransa* [BD], 2000, §§ 51-52) veya hayvanların önceden bayıltılmadan ritüel olarak kesilmesinin yasaklanması (*Executief van de Moslims van België ve diğerleri/Belçika*, 2024, §§ 35-38), Mahkemenin, Sözleşme'den farklı olarak, AB hukukunun hayvan refahını kamu yararı hedefi olarak açıkça belirlediğini kaydettiği dava (§§ 93 ve 107);
- *Evlenme hakkı (Sözleşme'nin 12. maddesi)*: Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nin aksine, Sözleşme'de kadın ve erkeklere yapılan atıfla ilgili (*Christine Goodwin/Birleşik Krallık* [BD], 2002, §§ 58 ve 100; *I./Birleşik Krallık* [BD], 2002, §§ 41 ve 80). *Schalk ve Kopf/Avusturya*, 2010, davasında Mahkeme, Sözleşme'nin 12. maddesiyle tanınan evlenme hakkının artık her koşulda karşı cinsten iki kişi arasındaki evlilikle sınırlı kalmaması gerektiği değerlendirmesinde bulunmak için Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'ni dikkate almıştır (§§ 24-26 ve 60-61);
- *Tutuklama ve yetkinin kötüye kullanılması (Sözleşme'nin 18. maddesi)*: Bir muhalefet partisi liderinin işlediğinden şüphe duyulan suçla ilgisi olmayan gerekçelerle tutuklanması bağlamında yetkinin kötüye kullanılması kavramıyla ilgili (*Merabishvili/Gürcistan* [BD], 2017, §§ 155-156 ve 306);
- *Seyahat özgürlüğü (4 No.lu Protokol'ün 2. maddesi)*: Bir Avrupa Parlamentosu üyesi hakkında verilen ve yeniden giriş yasağıyla birlikte sınır dışı etme tedbiri (*Piermont/Fransa*, 1995, §§ 31-35) veya bir AB vatandaşının cezai mahkûmiyetinin ardından ülkeden ayrılmasına yönelik çeşitli yasaklar ile ilgili (*Nalbantski/Bulgaristan*, 2011, §§ 28-29, 59 ve 62);
- *Ülkesine giriş hakkı (4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası)*: Fransız yetkili makamlarının, "İslam Devletinin" çöküşünün ardından Kürtlerin kontrolündeki kamplarda çocuklarıyla birlikte tutulan vatandaşları ülkelerine geri göndermeyi reddetmesine ilişkin bir dava kapsamında AB vatandaşlarının konsolosluk koruması ile ilgili (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 133-137, 258, 269).

Atıf Yapılan Davaların Listesi

İşbu rehberde anılan içtihatlar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen karar ve hükümler ile Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun (“Komisyon”) karar ve raporlarına atıfta bulunmaktadır.

Davanın isminden sonra belirli bir ibare kullanılmadığı sürece, atıfta bulunulan karar, Mahkemenin Dairelerinden biri tarafından esas hakkında verilen bir karardır. Kararlarda kullanılan “(k.k.)” ibaresi, Mahkemenin kabul edilebilirlik hakkında verdiği bir kararı; “[BD]” ibaresi ise davanın Büyük Daire tarafından incelendiğini ifade etmektedir.

Rehber’in elektronik versiyonunda atıf yapılan davaların bağlantıları, Mahkeme içtihatlarına (Büyük Daire, Daire ve Komite tarafından verilen kararlar ve kabul edilebilirlik hakkındaki kararlar, bildirilen davalar, istişari görüşler ve içtihatlarla ilişkin bilgi notlarından alıntı yapılan hukuki özetler), Komisyon içtihatlarına (kararlar ve raporlar) ve Bakanlar Komitesinin kararlarına erişimi sağlayan HUDOC veri tabanına (<<http://hudoc.echr.coe.int>>) yönlendirilmektedir.

Mahkeme, karar ve hükümlerini, iki resmi dili olan İngilizce ve/veya Fransızca dillerinde vermektedir. HUDOC veri tabanı aynı zamanda, Mahkemenin bazı önemli davalarına ilişkin otuzdan fazla dilde yapılmış gayri resmî çevirilerine erişmeye de imkân sağlamaktadır. Ayrıca, söz konusu veri tabanı, üçüncü kişiler tarafından elektronik ortamda sunulan yüz kadar içtihat derlemesine ulaşmayı sağlayan bağlantıları içermektedir.

—A—

- A ve B/Norveç* [BD], No. 24130/11 ve 29758/11, 15 Kasım 2016
A.M.E./Hollanda (k.k.), No. 51428/10, 13 Ocak 2015
Adorisio ve diğerleri/Hollanda (k.k.), No. 47315/13 ve diğer 2 başvuru, 9 Nisan 2015
ADVANCE PHARMA SP. z o.o/Polonya, No. 1469/20, 3 Şubat 2022
Al-Dulimi ve Montana Management Inc./İsviçre [BD], No. 5809/08, 21 Haziran 2016
Andreasen/Birleşik Krallık ve Avrupa Birliğine üye diğer 26 devlet (k.k.) [komite], No. 28827/11, 31 Mart 2015
Antonopoulou/Yunanistan (k.k.), No. 46505/19, 19 Ocak 2021
Aon Conseil ve Courtage S.A. ile Christian de Clarens S.A./Fransa, No. 70160/01, 25 Ocak 2007
Aristimuño Mendizabal/Fransa, No. 51431/99, 17 Ocak 2006
Arlewin/İsveç, No. 22302/10, 1 Mart 2016
Arrozpide Sarasola ve diğerleri/İspanya, No. 65101/16 ve diğer 2 başvuru, 23 Ekim 2018
Astikos Kai Paratheristikos Oikodomikos Synetairismos Axiomatikon ve Karagiorgos/Yunanistan (k.k.), No. 29382/16 ve 489/17, 9 Mayıs 2017
Avotiņš/Letonya [BD], No. 17502/07, 23 Mayıs 2016

—B—

- “Bulves” AD/Bulgaristan*, No. 3991/03, 22 Ocak 2009
B ve C/İsviçre, No. 889/19 ve 43987/16, 17 Kasım 2020
Bajčić/Hırvatistan, No. 67334/13, 8 Ekim 2020
Bărbulescu/Romanya [BD], No. 61496/08, 5 Eylül 2017
Barrow/Birleşik Krallık, No. 42735/02, 22 Ağustos 2006
Bask Milliyetçi Partisi – İpparralde Bölgesel Örgütü /Fransa, No. 71251/01, AİHM 2007-II
Bayatyan/Ermenistan [BD], No. 23459/03, 7 Temmuz 2011
Baydar/Hollanda, No. 55385/14, 24 Nisan 2018
Benedik/Slovenya, No. 62357/14, 24 Nisan 2018
Biancardi/İtalya, No. 77419/16, 25 Kasım 2021
Biao/Danimarka [BD], No. 38590/10, 24 Mayıs 2016

Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık, [BD], No. 58170/13 ve diğer 2 başvuru, 25 Mayıs 2021
Bio Farmland Betriebs S.R.L./Romanya, No. 43639/17, 13 Temmuz 2021
Bivolaru ve Moldovan/Fransa, No. 40324/16 ve 12623/17, 25 Mart 2021
Bley/Almanya (k.k.), 68475/10, 25 Haziran 2019
Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda [BD], No. 45036/98, AİHM 2005-VI
Breyer/Almanya, No. 50001/12, 30 Ocak 2020
Büttner ve Krebs/Almanya (k.k.), no. 27547/18, 4 Haziran 2024 *C/Romanya*, No. 47358/20, 30 Ağustos 2022

—C—

Cantoni/Fransa, 15 Kasım 1996, Karar ve Hükümlerin Derlemesi 1996-V
Carrefour France/Fransa (k.k.), No. 37858/14, 1 Kasım 2019
Centrum för rättvisa/İsveç [BD], No. 35252/08, 25 Mayıs 2021
Cha'are Shalom ve Tsedek/Fransa [BD], No. 27417/95, AİHM 2000-VII
Chowdury ve diğerleri/Yunanistan, No. 21884/15, 30 Mart 2017
Christine Goodwin/Birleşik Krallık, [BD], No. 28957/95, AİHM 2002-VI
Confédération française démocratique du travail /Avrupa Toplulukları, No. 8030/77, 10 Temmuz 1978 tarihli Komisyon kararı, DR 13
Connolly/Avrupa Birliğine Üye 15 Devlet (k.k.), No. 73274/01, 9 Aralık 2008
Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A./Hollanda (k.k.), No. 13645/05, AİHM 2009
Coopérative des agriculteurs de la Mayenne ve Coopérative laitière Maine-Anjou /Fransa (k.k.), No. 16931/04, AİHM 2006-XV
Correia de Matos/Portekiz [BD], No. 56402/12, 4 Nisan 2018

—D—

D.A. ve diğerleri /Polonya, No. 51246/17, 8 Temmuz 2021
D.H. ve diğerleri/Çek Cumhuriyeti [BD], No. 57325/00, AİHM 2007-IV
Dabo /İsveç, No. 12510/18, 18 Ocak 2024
da Conceição Mateus ve Santos Januário /Portekiz (k.k.), No. 62235/12 ve 57725/12, 8 Kasım 2013
da Silva Carvalho Rico /Portekiz (k.k.), No. 13341/14, 1 Eylül 2015
Dalea /Fransa (k.k.), No. 964/07, 2 Şubat 2010
Darboe ve Camara /İtalya, No. 5797/17, 21 Temmuz 2022
De Ciantis /İtalya (k.k.), No. 39386/10, 16 Aralık 2014
De Sousa /Portekiz (k.k.), No. 28/17, 7 Aralık 2021
Delfi AS/Estonya [BD], No. 64569/09, AİHM 2015
Demir ve Baykara /Türkiye [BD], No. 34503/97, AİHM 2008
Dhahbi /İtalya, No. 17120/09, 8 Nisan 2014
Di Sarno ve diğerleri /İtalya, No. 30765/08, 10 Ocak 2012
Dolińska - Ficek ve Ozimek /Polonya, No. 49868/19 ve diğer 1 başvuru, 8 Kasım 2021
Drelon /Fransa, No. 3153/16 ve 27758/18, 8 Eylül 2022
Dupré /Fransa (k.k.), No. 77032/12, 3 Mayıs 2016

—E—

E.B. /Birleşik Krallık (k.k.), No. 63019/10, 20 Mayıs 2014
Ecodefence ve diğerleri /Rusya, No. 9988/13 ve diğer 60 başvuru, 14 Haziran 2022
Ekimdzhev ve diğerleri /Bulgaristan, No. 70078/12, 11 Ocak 2022
Emesa Sugar N.V./Hollanda (k.k.), No. 62023/00, 13 Ocak 2005
Executief van de Moslims van België ve diğerleri /Belçika, No. 16760/22 ve diğer 10 başvuru, 13 Şubat 2024

—F—

F.G. /İsveç [BD], No. 43611/11, 23 Mart 2016
Fédération nationale des associations ve syndicats de sportifs (FNASS) ve diğerleri /Fransa,
No. 48151/11 ve 77769/13, 18 Ocak 2018
Freire Lopes /Portekiz (k.k.), No. 58598/21, 31 Ocak 2023

—G—

G.I.E.M. S.R.L. ve diğerleri /İtalya [BD], No. 1828/06 ve diğer 2 başvuru, 28 Haziran 2018
Galović /Hırvatistan, No. 45512/11, 31 Ağustos 2021
Georgouleas ve Nestoras /Yunanistan, No. 44612/13 ve 45831/13, 28 Mayıs 2020
Giza /Polonya (k.k.), No. 1997/11, 23 Kasım 2012
G.N. ve diğerleri /İtalya, No. 43124/05, 1 Aralık 2009
Gray /Almanya, No. 49278/09, 22 Mayıs 2014
Greens ve M.T. /Birleşik Krallık, No. 60041/08 ve 60054/08, AİHM 2010 (özetler)
Grifhorst /Fransa, No. 28336/02, 26 Şubat 2009
Grzęda /Polonya [BD], No. 43572/18, 15 Mart 2022
Guberina /Hırvatistan, No. 23682/13, 22 Mart 2016
Guðmundur Andri Ástráðsson /İzlanda [BD], No. 26374/18, 1 Aralık 2020

—H—

H.F. ve diğerleri /Fransa [BD], No. 24384/19 ve 44234/20, 14 Eylül 2022
Halet /Lüksemburg [BD], No. 21884/18, 14 Şubat 2023
Harisch /Almanya, No. 50053/16, 11 Nisan 2019
Heracles S.A. General Cement Company /Yunanistan (k.k.), No. 55949/13, 11 Kasım 2016
Hirsi Jamaa ve diğerleri /İtalya [BD], No. 27765/09, AİHM 2012
Hurbain /Belçika [BD], No. 57292/16, 4 Temmuz 2023

—I—

I. /Birleşik Krallık [BD], No. 25680/94, 11 Temmuz 2002
Ibrahim ve diğerleri /Birleşik Krallık [BD], No. 50541/08 ve diğer 3 başvuru, 13 Eylül 2016
Ignaoua ve diğerleri /Birleşik Krallık (k.k.), No. 46706/08, 18 Mart 2014
Ilias ve Ahmed /Macaristan [BD], No. 47287/15, 21 Kasım 2019
Imeri /Hırvatistan, No. 77668/14, 24 Haziran 2021
Internationale Humanitäre Hilfsorganisation e. V. /Almanya, No. 11214/19, 10 Kasım 2023
Iovişoni ve diğerleri /Romanya (k.k.), No. 57583/10, 1245/11 ve 4189/11, 3 Nisan 2012

—J—

J.A. ve diğerleri /İtalya, No. 21329/18, 30 Mart 2023
J.K. ve diğerleri /İsveç [BD], No. 59166/12, 23 Ağustos 2016
J.L. /İtalya, No. 5671/16, 27 Mayıs 2021
Jeunesse/Hollanda [BD], No. 12738/10, 3 Kasım 2014
John /Almanya (k.k.), No. 15073/03, 13 Şubat 2007
Jurčić /Hırvatistan, No.54711/15, 4 Şubat 2021
Juszczyszyn /Polonya, No. 35599/20, 6 Kasım 2022

—K—

K.I. /Fransa, No. 5560/19, 15 Nisan 2021
Kalda/Estonya (n° 2), No. 14581/20, 6 Aralık 2022

Karoussiotis /Portekiz, No. 23205/08, AİHM 2011 (özetler)
Khasanov ve Rakhmanov /Rusya [BD], No. 28492/15 ve 49975/15, 29 Nisan 2022
Konkurrenten.no AS/Norveç (k.k.), No. 47341/15, 5 Kasım 2019
Könyv-Tár Kft ve diğerleri/Macaristan, No. 21623/13, 16 Kasım 2018
Koua Poirrez /Fransa, No. 40892/98, AİHM 2003-X
Koufaki ve ADEDY /Yunanistan (k.k.), No. 57665/12 ve 57657/12, 7 Mayıs 2013
Kövesi /Romanya, No. 3594/19, 5 Mayıs 2020
Krikorian /Fransa (k.k.), No. 6459/07, 26 Kasım 2013
Krombach /Fransa (k.k.), No. 67521/14, 20 Şubat 2018
Kudrevičius ve diğerleri/Litvanya [BD], No. 37553/05, AİHM 2015
Kulinski ve Sabev /Bulgaristan, No. 63849/09, 21 Temmuz 2016
Kurban/Türkiye, No. 75414/10, 24 Kasım 2020
Kurt/Avusturya [BD], No. 62903/15, 15 Haziran 2021

—L—

L.B. /Macaristan [BD], No. 36345/16, 9 Mart 2023
La société Etablissement Biret ve CIE S.A./Avrupa Birliğine üye 15 Devlet (k.k.), No. 13762/04, 9 Aralık 2008
Laurus Invest Hungary KFT ve diğerleri/Macaristan (k.k.), No. 23265/13 ve diğer 5 başvuru, AİHM 2015 (özetler)
Lechouritou ve diğerleri/ Almanya ve Avrupa Birliğine üye diğer 26 Devlet (k.k.) [komite], No. 37937/07, 3 Nisan 2012
Lekić/Slovenya [BD], No. 36480/07, 11 Aralık 2018
Locascia ve diğerleri /İtalya, No. 35648/10, 19 Kasım 2023
Lohuis ve diğerleri/Hollanda (k.k.), No. 37265/10, 30 Nisan 2013
López Ribalda ve diğerleri/İspanya [BD], No. 1874/13 ve 8567/13, 17 Kasım 2019

—M—

M. & Co./Federal Almanya Cumhuriyeti, No. 13258/87, 9 Şubat 1990 tarihli Komisyon kararı, Kararlar ve Raporlar (DR) 64, p. 146
M.A./Danimarka [BD], No. 6697/18, 9 Temmuz 2021
M.A. ve diğerleri/Litvanya, No. 59793/17, 11 Aralık 2018
M.D. ve A.D. /Fransa, No. 57035/18, 22 Temmuz 2021
M.K. /Yunanistan, No. 51312/16, 1 Şubat 2018
M.K. ve diğerleri /Polonya, No. 40503/17 ve diğer 2 başvuru, 23 Temmuz 2020
M.L. ve W.W. /Almanya, No. 60798/10 ve 65599/10, 28 Haziran 2018
M.M.R./Hollanda (k.k.), No. 64047/10, 24 Mayıs 2016
M.N. ve diğerleri /Belçika [BD] (k.k.), No. 3599/18, 5 Mayıs 2020
M.S.S. /Belçika ve Yunanistan [BD], No. 30696/09, AİHM 2011
Magyar Helsinki Bizottság/Macaristan [BD], No. 18030/11, 8 Kasım 2016
Mamatas ve diğerleri/Yunanistan, No. 63066/14 ve diğer 2 başvuru, 21 Temmuz 2016
Mangouras/İspanya [BD], No. 12050/04, AİHM 2010
Marchiani /Fransa (k.k.), No. 30392/03, 27 Mayıs 2008
Matthews /Birleşik Krallık [BD], No. 24833/94, AİHM 1999-I
Meftah ve diğerleri /Fransa [BD], No. 32911/96 ve diğer 2 başvuru, AİHM 2002-VII
Mentzen/Letonya (k.k.), No. 71074/01, AİHM 2004-XII
Merabishvili/Gürcistan [BD], No. 72508/13, 28 Kasım 2017
M.H. ve diğerleri /Hrvatistan, No. 15670/18 ve 43115/18, 18 Kasım 2021
Micallef/Malta [BD], No. 17056/06, AİHM 2009
Michaud /Fransa, No. 12323/11, AİHM 2012
Michnea /Romanya, No. 10395/19, 7 Temmuz 2020
Mihaela Mihai Neagu /Romanya (k.k.), No. 66345/09, 6 Mart 2014

Mihalache /Romanya [BD], No. 54012/10, 8 Temmuz 2019
Molla Sali /Yunanistan [BD], No. 20452/14, 19 Aralık 2018
Monedero Angora/İspanya (k.k.), No. 41138/05, AİHM 2008
Monedero ve diğçerleri /Fransa (k.k.), No. 32798/06, 2 Şubat 2010
Moraru /Romanya, No. 64480/19, 8 Kasım 2022
Moraru ve Marin /Romanya, No. 53282/18 ve 31428/20, 20 Aralık 2022
Moustahi /Fransa, No. 9347/14, 25 Haziran 2020
Mucha/Slovakya, No. 63703/19, 25 Kasım 2021
Muhammad ve Muhammad /Romanya [BD], No. 80982/12, 15 Kasım 2020
Muzamba Oyaw /Belçika (k.k.), No. 23707/15, 28 Şubat 2017

—N—

N.D. ve N.T./İspanya [BD], No. 8675/15 ve 8697/15, 13 Şubat 2020
N.H. ve diğçerleri /Fransa, No. 28820/13 ve diğçer 2 başvuru, 2 Temmuz 2020
Naît-Liman/İsviçre [BD], No. 51357/07, 15 Mart 2018
Nalbantski /Bulgaristan, No. 30943/04, 10 Şubat 2011
Napotnik /Romanya, No.33139/13, 20 Kasım 2020
Neulinger ve Shuruk /İsviçre [BD], No. 41615/07, AİHM 2010
Nodet /Fransa, No. 47342/14, 6 Haziran 2019
Norwegian Confederation of Trade Unions (LO) ve Norwegian Transport Workers' Union (NTF)/Norveç,
No. 45487/17, 10 Haziran 2021

—O—

Occhetto /İtalya (k.k.), No. 14507/07, 12 Kasım 2013
Ojei/Hollanda (k.k.), No. 64724/10, 14 Mart 2017
O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd/İrlanda, No. 44460/16, 7 Haziran 2018

—P—

Paci /Belçika, No. 45597/09, 17 Nisan 2018
Pafitis ve diğçerleri /Yunanistan, 26 Şubat 1998, Derleme
1998-I
Pajqç ve diğçerleri /Polonya, No. 25226/18 ve diğçer 3 başvuru, 24 Kasım 2023
Perinçek/İsviçre [BD], No. 27510/08, AİHM 2015 (özetler)
Pleşa ve Piciorul Bătrân Banciu Ormanlık Alan Ortak Mülkiyet Dernekleri/Romanya, No. 46201/16 ve
47379/18, 28 Kasım 2023
Picabea Ugalde/İspanya (k.k.), 3083/17, 26 Mart 2019
Piermont /Fransa, 27 Nisan 1995, A Serisi no. 314
Pintar ve diğçerleri/Slovenya, No. 49969/14 ve diğçer 4 başvuru, 14 Eylül 2021
Pirozzi /Belçika, No. 21055/11, 17 Nisan 2018
Pönkç/Estonya, No. 64160/11, 8 Kasım 2016
Pop ve diğçerleri /Romanya (k.k.), No. 54494/11 ve diğçer 2 başvuru, 2 Nisan 2019
Popov /Fransa, No. 39472/07 ve 39474/07, 19 Ocak 2012
Posti ve Rahko/Finlandiya, No. 27824/95, AİHM 2002-VII
Povse/Avusturya (k.k.), No. 3890/11, 18 Haziran 2013

—R—

R /Fransa, No. 49857/20, 30 Ağustos 2022
R.B./Estonya, No. 22597/16, 22 Haziran 2021
R.M. ve diğçerleri /Fransa, No. 33201/11, 12 Temmuz 2016
R.R. ve diğçerleri /Macaristan, No. 36037/17, 2 Mart 2021
Ramaer ve Van Willigen/Hollanda (k.k.), No. 34880/12, 23 Kasım 2012

Reczkowicz /Polonya, No. 43447/19, 22 Temmuz 2021
Repcevirág Szövetkezet /Macaristan, No. 70750/14, 30 Nisan 2019
Rinau/Litvanya, No. 10926/09, 14 Ocak 2020
Romeo Castaño /Belçika, No. 8351/17, 9 Temmuz 2019
Roman Zakharov /Rusya [BD], No. 47143/06, AİHM 2015
Royer /Macaristan, No. 9114/16, 6 Mart 2018
Rutar ve Rutar Marketing D.O.O./Slovenya, No. 21164/20, 15 Aralık 2022

—S—

S.S. ve diğerleri /Macaristan, No. 56417/19 ve 44245/20, 12 Kasım 2023
SA-Capital Oy/Finlandiya, No. 5556/10, 14 Şubat 2019
S.A. Dangeville /Fransa, No. 36677/97, AİHM 2002-III
Saadi /İtalya [BD], No. 37201/06, AİHM 2008
Sanofi Pasteur /Fransa, No. 25137/16, 13 Şubat 2020
Satakunnan Markkinapörssi Oy ve Satamedia Oy/Finlandiya [BD], No. 931/13, 27 Haziran 2017
Schalk ve Kopf/Avusturya, No. 30141/04, AİHM 2010
Schipani ve diğerleri /İtalya, No. 38369/09, 21 Temmuz 2015
Scoppola /İtalya (n° 2) [BD], No. 10249/03, 17 Eylül 2009
Segi ve Gestoras Pro-Amnistía /Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, İspanya, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, Birleşik Krallık ve İsveç (k.k.), No. 6422/02 ve 9916/02, AİHM 2002-V
Seražin/Hırvatistan (k.k.), No. 19120/15, 9 Kasım 2018
Sergueï Zolotoukhine /Rusya [BD], No. 14939/03, AİHM 2009
Shahzad /Macaristan, No. 12625/17, 8 Temmuz 2021
Shaw /Macaristan, No. 6457/09, 26 Temmuz 2011
Shiksaitov/Slovakya, No. 56751/16 ve 33762/17, 10 Aralık 2020
Škoberne/Slovenya, No. 19920/20, 15 Şubat 2024
Šneerson ve Campanella /İtalya, No. 14737/09, 12 Temmuz 2011
Société Guérin Automobiles /Avrupa Birliğine üye 15 Devlet 51717/99, 4 Temmuz 2000
Somorjai /Macaristan, No. 60934/13, 28 Ağustos 2018
Soros /Fransa, No. 50425/06, 6 Kasım 2011
Spasov/Romanya, No. 27122/14, 6 Aralık 2022
Stapleton/İrlanda (k.k.), No. 56588/07, AİHM 2010
Stec ve diğerleri /Birleşik Krallık [BD], No. 65731/01 ve 65900/01, AİHM 2006-VI
Stichting Mothers of Srebrenica ve diğerleri/Hollanda (k.k.), No. 65542/12, 11 Haziran 2013
Stoyan Nikolov/Bulgaristan, No. 68504/11, 20 Temmuz 2021
Strack ve Richter /Almanya (k.k.), No. 28811/12 ve 50303/12, 5 Temmuz 2016
Sufi ve Elmi /Birleşik Krallık, No. 8319/07 ve 11449/07, 28 Haziran 2011

—T—

Tamiz /Birleşik Krallık (k.k.), No. 3877/14, 19 Eylül 2017
Tarakhel/İsviçre [BD], No. 29217/12, AİHM 2014 (özetler)
Terebus/Portekiz, No. 5238/10, 10 Nisan 2014
Tête /Fransa, No. 11123/84, 9 Aralık 1987 tarihli Komisyon kararı, DR 54, s. 52-60
The J. Paul Getty Trust ve diğerleri/İtalya, no. 35271/19, 2 Mayıs 2024
Thimothawes /Belçika, No. 39061/11, 4 Nisan 2017
Todorov ve diğerleri /Bulgaristan, No. 50705/11 ve diğer 6 başvuru, 13 Temmuz 2021
Tuleya /Polonya, No. 21181/19 ve 51751/20, 6 Temmuz 2023

—U—

Ullens de Schooten ve Rezabek /Belçika, No. 3989/07 ve 38353/07, 20 Eylül 2011

—V—

V.C.L. ve A.N. /Birleşik Krallık, No. 77587/12 ve 74603/12, 16 Şubat 2021
Vallianatos ve diğerleri/Yunanistan [BD], No. 29381/09 ve 32684/09, AİHM 2013 (özetler)
Vanyo Todorov /Bulgaristan, No. 31434/15, 21 Temmuz 2020
Vavrička ve diđerleri/Çek Cumhuriyeti [BD], No. 47621/13 ve diđer 5 başvuru, 8 Nisan 2021
Veres/İspanya, No. 57906/18, 8 Kasım 2022
Vergauwen ve diğerleri/Belçika (k.k.), No. 4832/04, 10 Nisan 2012
Veriter /Fransa, No. 31508/07, 14 Kasım 2010
Vilho Eskelinen ve diğerleri/Finlandiya [BD], No. 63235/00, AİHM 2007-II
Vizgirda/Slovenya, No. 59868/08, 28 Ağustos 2018

—Y—

Yehova Şahitleri/Finlandiya, No. 31172/19, 2023, 9 Mayıs 2023

—W—

Wałęsa /Polonya, No. 50849/21, 23 Kasım 2023
Walker /Birleşik Krallık, No. 37212/02, 22 Ağustos 2006
West/Macaristan (k.k.), No. 5380/12, 25 Haziran 2019
Willems/Hollanda (k.k.), No. 57294/16, 9 Kasım 2021

—X—

X /Letonya [BD], No. 27853/09, AİHM 2013
X ve diğerleri /Bulgaristan [BD], No. 22457/16, 2 Şubat 2021
X ve diğerleri/İrlanda, No. 23851/20 ve 24360/20, 22 Haziran 2023
Xero Flor w Polsce sp. z o.o. /Polonya, No. 4907/18, 7 Mayıs 2021
Xhoxhaj/Arnavutluk, No. 15227/19, 9 Şubat 2021